

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ BİLİM DALI

**ÜÇ-ALTI YAŞLARI ARASINDAKİ OTİSTİK
ÇOCUKLARDA
UYGULAMALI DAVRANIŞ ANALİZİ YÖNTEMİNİN
STEREOTİPİK DAVRANIŞLARA ETKİSİ**
Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan:
Gamze YÜCEL

İstanbul, 2016

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ BİLİM DALI

**ÜÇ-ALTI YAŞLARI ARASINDAKİ OTİSTİK
ÇOCUKLARDA
UYGULAMALI DAVRANIŞ ANALİZİ YÖNTEMİNİN
STEREOTİPİK DAVRANIŞLARA ETKİSİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan:

Gamze YÜCEL

Öğrenci No:

130790119

Danışman:

Prof. Dr. Orhan DOĞAN

İstanbul, 2016

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Üç-Altı Yaşları Arasındaki Otistik Çocuklarda Uygulamalı Davranış Analizi Yönteminin Stereotipik Davranışlara Etkisi” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım

09/03/2016

(İmza)

Aday: Gamze YÜCEL

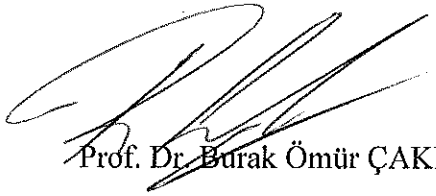

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

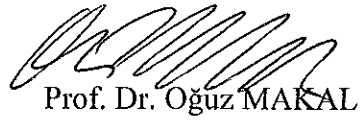
Enstitümüz Psikoloji Anabilim Dalı Klinik Psikoloji (Tezli) programı öğrencisi **Gamze YÜCEL**' in "**3-6 yaş Arası Otistik Çocuklarda Uygulamalı Davranış Analizi Yönteminin Stereopitik Davranışlara Etkisi**" konulu tezine anket çalışması yapması Etik Kurulumuzca uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve izinlerinizi saygılarımızla arz ederiz.

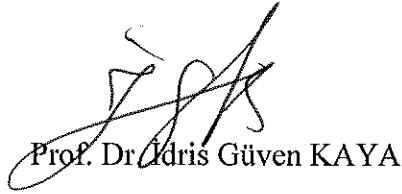
ETİK KURUL ÜYELERİ

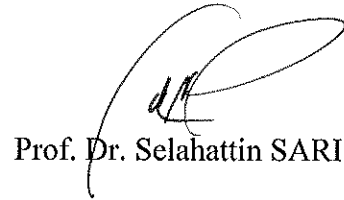
Prof. Dr. Burak Ömür ÇAKIR

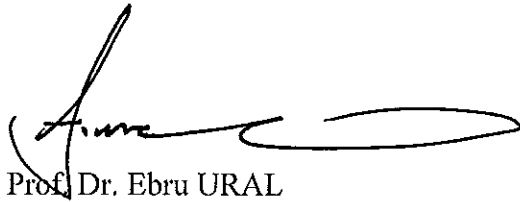
Prof. Dr. Oguz MAKAL

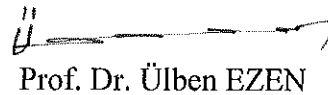
Prof. Dr. İdris Güven KAYA

Prof. Dr. Selahattin SARI

Prof. Dr. Ebru URAL

Prof. Dr. Ülben EZEN

Prof. Dr. Ercan AKYİĞİT

Beykent Üniversitesi İletişim Hattı

444 1997
0850 340 34 34

beykent.edu.tr

☒ Beykent Üniversitesi
Ayazağa-Maslak Yerleşkesi
Ayazağa Mah. Hadım Kuru Yolu
Cad. No: 19 Sarıyer/İstanbul
Faks: 0 212 289 64 90

☒ Beykent Üniversitesi
Taksim Yerleşkesi
Sıraselviler Cad. No: 65
Beyoğlu/İstanbul
Faks: 0 212 243 02 78

☒ Beykent Üniversitesi
Beylikdüzü Yerleşkesi
Cumhuriyet Mah. Gürpınar Yolu Cad.
No:3/A Büyükçekmece/İstanbul
Faks: 0 212 867 55 68

Info@beykent.edu.tr

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

25.13.2016

Enstitümüz *Psikoloji* Anabilim dalı *Klinik Psikoloji* Programı yüksek lisans öğrencilerinden 130790119 numaralı *Gamze YÜCEL'in* "Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim - Öğretim Yönetmeliği"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "3-6 YAŞ ARASI OTİSTİK ÇOCUKLARDA UYGULAMALI DAVRANIŞ ANALİZİ YÖNETİMİNİN STREOTİPİK DAVRANIŞLARA ETKİSİ" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 08.03.2016 tarih ve 2016/10 sayılı toplantısında seçilen ve Taksim Yerleşkesinde toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, ilgili yönetmeliğin (c) bendi gereğince (45) dakika süre ile aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında *oyçokluğu/oybirliği* ile *Kabul/Red veya Düzeltme* kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 4 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN
PROF. DR. ORHAN DOĞAN
(Beykent Üniversitesi)

ÜYE
YRD. DOÇ. DR. NESLİM GÜVENDEĞER DOKSAT
(Beykent Üniversitesi)

ÜYE
DOÇ. DR. GÖKBEN HIZLI SAYAR
(Üsküdar Üniversitesi)

ÖNSÖZ

Çocukluk hayalimi; hastalıklar, bürokratik zorluklar, hem okuyup hem çalışmanın vermiş olduğu güçlükler nedeniyle kimi zaman erteleyerek ama asla vazgeçmeyerek tamamlamanın büyük mutluluğunu yaşıyorum.

İlk üniversite yıllarımda idolüm olup, klinik psikoloji bölümünü seçmemde büyük rolü olan Bölüm Başkanım Yrd. Doç. Dr. Ferzan Curun'a sonsuz teşekkürler.

Uzmanlık eğitimim süresince büyük bir içtenlikle yol gösteren çok şey öğrendiğim tüm bölüm hocalarıma,

Tez çalışmam sırasında yardımlarından dolayı Algı Uygulamalı Davranış Analizi Merkezi sahibi Parin Yakupyan'a, Selim Parlak'a, Uygulamalı Davranış Analizi Uzmanı Nicky Nükte Altıkulaç'a, Psk. Doğan Yılmaz'a, Prof. Dr. İbrahim H. Diken'e, araştırmama katılan çocuklara ve onların değerli ailelerine, uygulama sürecinde ziyaret ettiğim tüm kurumlara ve çalışanlarına,

Bölüme başlamadan önce girdiğim sözlü mülakatımda bana inanıp başlamama vesile olan ve tez çalışmam sırasında ihtiyacım olduğu her an içtenlikle yol gösteren tez danışmanım Prof. Dr. Orhan Doğan'a,

Adım atmaya başladığım ilk günden itibaren güvenlerini hissettiğim aileme teşekkür ederim.

Gamze YÜCEL

İstanbul

Adı ve Soyadı : Gamze YÜCEL
Danışmanı : Prof. Dr. Orhan DOĞAN
Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans/2016
Alanı : Klinik Psikoloji
Anahtar Kelimeler : Otistik Çocuk, Uygulamalı Davranış Analizi, Stereotipik Davranış

ÖZ

ÜÇ-ALTI YAŞLARI ARASINDAKİ OTİSTİK ÇOCUKLARDA UYGULAMALI DAVRANIŞ ANALİZİ YÖNTEMİNİN STREOTİPİK DAVRANIŞLARA ETKİSİ

Bu araştırmada, üç-altı yaşları arasındaki otistik çocuklarda uygulamalı davranış analizi yönteminin stereotipik davranışlara etkisinin araştırılması amaçlanmıştır. Araştırmada Gilliam Otistik Bozukluk Derecelendirme Ölçeği (GOBDÖ-2-TV) kullanılarak, İstanbul ilinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı çeşitli özel eğitim ve rehabilitasyon kurumlarında özel eğitim almakta olan 3-6 yaşları arasındaki 8 kişilik deney grubu ve 3-6 yaşları arasındaki 8 kişilik kontrol grubu oluşturmuştur. Daha sonra 12 hafta süresince haftada 26 saat uygulamalı davranış analizi yöntemi uygulanan çocuklar ile kontrol grubundaki çocukların stereotipik davranış alt ölçeği sonuçları karşılaştırılmıştır.

Çalışma sonuçlarına göre uygulamalı davranış analizi öncesinde deney ve kontrol grubundaki çocukların stereotipik davranışlar, iletişim ve sosyal etkileşim düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmezken ($p>0,05$); uygulama sonrasında deney ve kontrol grubunun iletişim boyutunda istatistiksel olarak anlamsız ($p>0,05$), stereotipik davranışlar ve sosyal etkileşim boyutları ile Otistik Bozukluk İndeksi (OBİ) değerleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar bulunmuştur ($p<0,05$). Araştırma sonuçlarına göre kontrol grubunun üç boyutta ve OBİ değerlerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($p>0,05$). Öte yandan deney grubunda, stereotipik davranışlar, sosyal etkileşim ve OBİ ön test ile son test arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar bulunmuştur ($p<0,05$). Araştırmada elde edilen bu bulgular, uygulamalı davranış analizinin, 3-6 yaşları arasındaki otistik çocukların stereotipik davranışları üzerinde olumlu etkilerinin olduğunu göstermektedir.

Name and Surname : Gamze YÜCEL
Supervisor : Prof. Dr. Orhan DOĞAN
Degree and Date : Master, 2015
Major : Clinical Psychology
Key Words : Autistic Child, Applied Behavior Analysis, Stereotypic Behavior

ABSTRACT

EFFECT OF APPLIED BEHAVIOR ANALYSIS METHOD ON STEREOTYPIC BEHAVIOR IN CHILDREN WITH AUTISM BETWEEN 3 AND 6 YEARS OLD

In this research, it is aimed to research effect of applied behavior analysis method on stereotypic behavior in children with autism between three-six ages. In the research, Gilliam Autism Rating Scale (GOBDÖ-2-TV) was used, and 8-participant experiment and 8-participant control group were formed from children aging between 3 and 6 taking private education from rehabilitation institutes of National Education Ministry in Istanbul. Afterwards, stereotypic behavior scale results of children in control group and in experiment group applied weekly 26 hours applied behavior analysis for 12 weeks.

According to results of the study, there were not statistically significant difference between stereotypic behavior, communication and social interaction levels of groups before application ($p>0,05$); on the other hand, there were statistically significant differences for stereotypic behaviors and Autism Rating Index (ARI) between groups ($p<0,05$), whereas there were statistically insignificant differences for communication levels of children after application. According to results of the study there were not statistically significant difference for three factors and ARI values of control group ($p>0,05$). On the other hand, there were statistically significant differences found for stereotypic behaviors, social interaction and ARI results between pre and after test results for experiment group ($p<0,05$). Results of the study shows that applies behavior analysis has positive effects on stereotypic behaviors of 3-6 aged autistic children.

İÇİNDEKİLER

ÖZ	v
ABSTRACT	vi
TABLolar LİSTESİ	ix
KISALTMALAR LİSTESİ	xi

GİRİŞ	1
--------------------	----------

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. OTİZMLE İLGİLİ KAVRAMSAL ÇERÇEVE	3
1.1.1. Otizmin Tanımı	3
1.1.2. Otizmin Belirtileri	4
1.1.3. Otizmin Nedenleri	6
1.1.4. Otizmde Erken Tanının Önemi	8
1.2. OTİZMDE BOZUKLUK ALANLARI	11
1.2.1. Sosyal Etkileşimde Bozukluk	12
1.2.2. İletişimde Bozukluk	12
1.2.3. Davranışsal Bozukluklar	13
1.2.3.1. Öfke Nöbetleri	13
1.2.3.2. Çevresine Zarar Veren Davranışlar	14
1.2.3.3. Kendisine Zarar Veren Davranışlar	14
1.2.3.4. Stereotipik Davranışlar	14
1.3. OTİZMDE KULLANILAN MÜDAHALE YÖNTEMLERİ	15
1.3.1. Tıbbi Müdahale	15
1.3.2. Eğitsel Müdahale	16
1.3.3. Eğitimde Kullanılan Teknikler	16
1.3.4. Uygulamalı Davranış Analizi	17
1.4. İLGİLİ ÇALIŞMALAR	18

İKİNCİ BÖLÜM MATERYAL VE YÖNTEM

2.1. YÖNTEM BİLEŞENLERİ	22
2.1.1. Araştırmanın Amacı.....	22
2.1.2. Araştırmanın Önemi.....	22
2.1.3. Evren ve Örneklem	23
2.1.4. Araştırmanın Hipotezleri	23
2.1.5. Kapsam ve Sınırlılıklar	24
2.2. İSTATİSTİK YÖNTEM	24
2.2.1. Veri Toplama Araçları	24
2.2.2. Verilerin Toplanması	24
2.2.3. Kullanılan İstatistiksel Yöntemler	26

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM BULGULAR

3.1. DEMOGRAFİK BULGULAR	27
3.2. HİPOTEZ TESTLERİ	28
3.2.1. Ön Test Sonucunun Deney ve Kontrol Grupları Arasındaki Farkı.....	28
3.2.2. Son Test Sonucunun Deney ve Kontrol Grupları Arasındaki Farkı	28
3.2.3. Ön Test-Son Test Sonuçlarının Gruplar Arasındaki Farkı	30
SONUÇ VE ÖNERİLER	34
KAYNAKÇA	36
EKLER	39
Ek.1. Veri formu	39
Ek.2. ABA Terapisi Eğitim Sertifikası	45
Ek.3. GOBDÖ-2-TV Kullanım Belgesi.....	46

TABLolar LİSTESİ

	Sayfa No.
Tablo 1.1. Otizmde Erken Tanı Göstergeleri	10
Tablo 1.2. Erken Tanıda Anne-babanın Rolü	10
Tablo 3.1. Deney ve Kontrol Grubunun Demografik Özellikleri.....	27
Tablo 3.2. Deney ve Kontrol Gruplarının, Uygulamalı Davranış Analizi Öncesindeki OBI Düzeylerinin Dağılımına İlişkin Fark Analizi Sonuçları	28
Tablo 3.3. Deney ve Kontrol Gruplarının, Uygulamalı Davranış Analizi Sonrasındaki OBI Düzeylerinin Dağılımına İlişkin Fark Analizi Sonuçları	29
Tablo 3.4. Kontrol Grubunun Ön Test ve Son Test Kıyaslama Sonuçları	30
Tablo 3.5. Deney Grubunun Ön Test ve Son Test Kıyaslama Sonuçları	32

GRAFİKLER LİSTESİ

	Sayfa No.
Grafik 1.1. Otistik ve Sağlıklı Çocuk Arasındaki Farklar.....	5
Grafik 1.2. Otizmin Nedenleri	6
Grafik 1.3. Otizmde Erken Tanı Göstergeleri.....	8
Grafik 3.1. Kontrol Grubunun Ön Test ve Son Test Kıyaslama Sonuçları	31
Grafik 3.2. Deney ve Kontrol Grubunun Kıyaslanması.....	33

KISALTMALAR LİSTESİ

GOBDÖ-2-TV	Gilliam Otistik Bozukluk Derecelendirme Ölçeği
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
SS	Standart Sapma
X	Ortalama

GİRİŞ

Otizm, ilk olarak Kanner (1943) tarafından tanımlanan ve literatürde yer alan bir bozukluktur. Bu bozukluk, bireylerin sosyal yaşama uyum sağlamalarını güçleştirmektedir (Bodur ve Soysal, 2004,394). Günümüzde henüz tam olarak hastalığa neden olan etmenler bilinmemekle birlikte, özellikle erken çocukluk döneminde belirgin bir şekilde kendisini göstermektedir.

Otistik bireylerin en belirgin özellikleri sosyal yaşama uyum sağlama, dış dünya ile ilişki kurma, akranları ile uygun ortamlar kurabilme becerilerinden yoksun olmalarıdır. Bunun yanında hastaların yaşamları boyunca süren semptomatik durumları, özellikle hasta yakınları üzerinde ciddi strese neden olmaktadır.

Otistik bireylerin en sık görülen davranışlarının başında, stereotipik davranışlar gelmektedir. Stereotipik davranışlar, bireylerin yineleyici davranışlar göstermesi durumudur. Stereotipik davranışlar vokal, motor, görsel, işitsel, dokunsal nitelikte veya nesnelere yönelik ortaya çıkabilmektedir (Korkmaz ve Diken, 2010,2). Bu bireyler gerçekten uzak bir psikolojik yapıya sahip olup, bireylerin demografik özelliklerine göre çeşitlilik göstermektedir (Oğuz, 2000,36). Bu davranışların çocuk tarafından sıklıkla ve yineleyici bir şekilde yapılması, sosyal çevre ile uyum sağlamada güçlük yaşamalarına neden olmaktadır. Bunun yanında bu davranışlar bir süre sonra anne-baba veya bakım veren kişilerde ayrıca bir endişe ve stres kaynağı olabilmektedir.

Otistik bireylerin tedavi ve rehabilitasyonları için pek çok tedavi yöntemi önerilmekle birlikte, bunların içinde araştırmaya en fazla konu olanların başında uygulamalı davranış analizi gelmektedir. Bu çalışmalara göre uygulamalı davranış analizi, özellikle otistik bireylerde etkili olarak kullanılan bir yöntemdir (Birkan, 2013,62). Bu yöntemle göre, otistik bireyler davranış uygulamalarını belli bir program kapsamında almakta ve bunun sonucunda bireylerin olumlu davranış modelleri geliştirmelerinin sağlanması amaçlanmaktadır. Öte yandan bu süreçte,

bireylerin stereotipik davranışlarının da uygulama aşamasında azalması söz konusudur.

Bu çalışmada, 3-6 yaşları arasındaki otistik çocuklarda uygulamalı davranış analizi yönteminin stereotipik davranışlara etkisinin araştırılması amaçlanmıştır. Araştırmanın evrenini İstanbul İli Güngören İlçesi'nde bulunan, otizm tanısı konmuş çocuklar oluşturmuştur. Araştırmanın örneklemini İstanbul ilinde Milli Eğitim Bakanlığı'na (MEB) bağlı özel eğitim ve rehabilitasyon kurumlarında özel eğitim almakta olan 3-6 yaşları arasındaki çocuklar oluşturmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde, araştırma bulgularının daha iyi anlaşılması için, konuya ilişkin genel kavramsal çerçeveye yer verilmiştir.

1.1. OTİZMLE İLGİLİ KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Kavramsal çerçevede ilk olarak otizm bozukluğunun tanımı yapılmış, daha sonra belirtileri, nedenleri ve erken tanının önemine değinilmiştir.

1.1.1. Otizmin Tanımı

Otizm ilk olarak Kanner (1943) tarafından tıp literatüründe kullanılmıştır. Buna göre otizm tekrarlanan davranış şablonları, sosyalleşmede, sözel ve sözel olmayan iletişim bozuklukları gibi temel semptomları olan süregen bir bozukluk olup, günümüze kadar yapılan biyoloji, psikoloji ve klinik çalışmalar neticesinde, hastalığa bakış açısı değişikliğe uğramıştır. Önceleri otizmin, anne-baba tutumu, sevgiden mahrum kalma veya sosyal ilişki kurma konusunda duyulan korkudan kaynaklandığı sanılırken; son 20 yıldır otizmin, çocuğun yetiştirilme biçimi veya geçmiş yaşantısıyla ilintili olmadığı, nörobiyolojik bir özelliğe sahip olduğu düşünülmektedir (Bodur ve Soysal, 2004,394).

Otizm, bebeklik döneminden başlayarak karşısındakilerin gözlerine bakma, ortak dikkat ve işaret hareketlerinde yeterli olmama ve istek eksikliğiyle görülmektedir. Bozukluk 3 yaş öncesinde görülen, ciddi sosyal iletişimi kurma bozukluğu ile birlikte, sosyal davranış, dilsel, algı işlevleri, yineleyen davranışlar ve ilgilerle kendini göstermektedir. Bunun yanında, hayat boyu süren, hafiften ağıra kadar değişen çeşitli kombinasyonları olan, gelişimsel nörobiyolojik bir bozukluk olarak tanımlanmaktadır (Aydın ve Saraç, 2014,184-185).

Otizm 13 yaş öncesi başlayan ve hayat boyunca devam eden, sosyal etkileşim ve iletişimi bozan bir bozukluk grubudur. Ayrıca sınırlanmış ve yineleyen davranışlara sebep veren beyin gelişimini engelleyen bir bozukluk olduğundan, otizmi Asperger Sendromu gibi daha hafif seyirli otistik spektrum bozukluklarından (OSB) ayırmak gerekir. Otizm kalıtsal kökenlidir, fakat otizmin kalıtsallığı

oldukça karmaşıktır. OSB'nin çoklu gen etkileşimi veya nadir görülen mutasyonlardan kaynaklandığı konusu henüz aydınlanmamıştır (WEB_1).

Otistik kişilerin sosyolojik yetenekleri, dilsel gelişimleri ve davranış konularında birtakım problemler yaşayabilmekte olup, bu problemler çoğunlukla diğer bireylerle iletişim kurma, arkadaşlık etme ve verilen komutlara uymada zorluklar çekmeyi ifade etmektedir. Otistik kişiler kimi zaman aşırı üzgün olabilir. Bu bireyler kendilerini nelerin etkilemekte olduğunu söyleyemeyebilir. Buna ek olarak otistik bireyler kendileri ne şekilde sakinleştirilir bilmez ve deyim veya atasözleri gibi mecaz anlamlı söz öbeklerini anlamayabilirlerse de, düzenli eğitimle, aileleri, arkadaşları, okul çevresi ve öğretmen desteğiyle bu özelliklerle baş etme güçleri artar (Şan, 2014: 11).

Kanner 1940'larda otizm bozukluğunun en bariz özelliğinin, gelişim sürecinin başından başlayarak bireyin kendisini diğer bireylerle sosyal durumlarla bilinen şekillerde özdeşleştirmede güçlük çekmesi ve sosyal etkileşime geçeme güçlüğü olduğunu belirtmiştir. Özdemir'e göre Wing (1988), otistik kişilerde yaşanan etkileşim sorunlarını üç başlıkta incelemiştir (Akt. Özdemir, 2007,50):

- (a) Başka kişilere dönük ilgi eksikliğiyle görülen sosyal tanıma sorunları
- (b) Bireylerin kendilerini anlatmakta güçlük çekmesi ve vücut dilini anlamada zorlanması ile ortaya çıkan sosyal iletişim sorunları
- (c) Bireyin başkalarının fikir ve duygularını anlamada güçlük ve hayal gücüne dayanan oyun kurama eksikliğiyle görülen sosyal taklit ve anlama problemleridir (Özdemir, 2007,50).

1.1.2. Otizmin Belirtileri

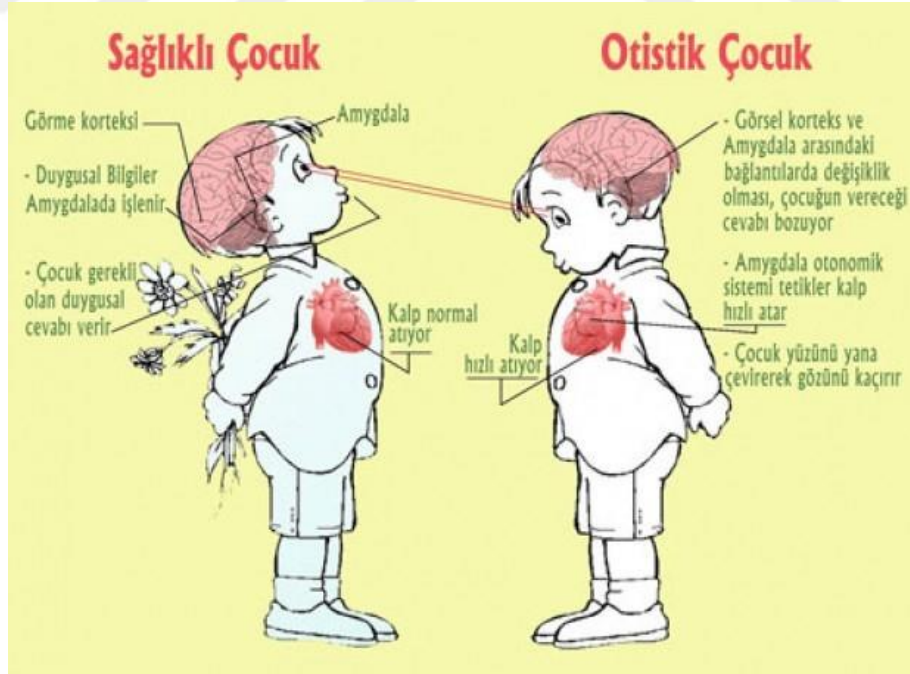
Otistik kişilerin sosyal ilişki esnasında karşılaştıkları zorluklar ve sapmalar, otizmin en bariz özelliği olup; anne-babayla bağ kurma eksikliği, diğer kişilere de bağlanmayı geliştirme sorunuyla ortaya çıkmaktadır. Otistik bireylerin anne-babaları

genellikle çocuklarının kendilerine ihtiyacının olmadığını düşünmektedirler (Bodur ve Soysal, 2004,394).

Geniş otizmde fenotip, otistik kişilerin anne-babalarında otizme benzeyen, sosyallik ve iletişim sorunların, stereotipik hareketlerin daha seyrek görülmesi şeklinde tanımlanmaktadır (Aydın ve Saraç, 2014,186).

Otistik bireylerin, dili iletişimde araç olarak kullanma yeteneklerinde önemli eksiklikler olup, dil ve iletişim zorlukları konuşma dilinin gecikmesi veya gelişmeme durumu, başkalarınca başlatılan konuşmalara tepki verme eksikliği görülmektedir. Bunun yanında karşılıklı diyalog kurma ve sürdürme, stereotipik ve tekrarlayıcı dilin kullanımı, kişi zamiri karıştırmaları, sözcükleri kendine özgün olarak kullanma görülmektedir. Konuşmanın tonlaması ritmi ve vurgulanmasındaki anormal durumlar otizmde sıklıkla görülmekte olup, konuşmanın gecikmesi veya hiç gelişmemesi diğer iletişim yolları kullanarak da kapatılamayan bir durumdur (Bodur ve Soysal, 2004,394).

Grafik 1.1. Otistik ve Sağlıklı Çocuk Arasındaki Farklar

Kaynak: Otizm, Aktüel Aylık Tıp ve Haber Dergisi, (Erişim: 22. 11. 2015), [http:// www.literaturaktuel.com/bize-en-son-hekimlerin-cocuklari-geliyor/otizm-2/](http://www.literaturaktuel.com/bize-en-son-hekimlerin-cocuklari-geliyor/otizm-2/)

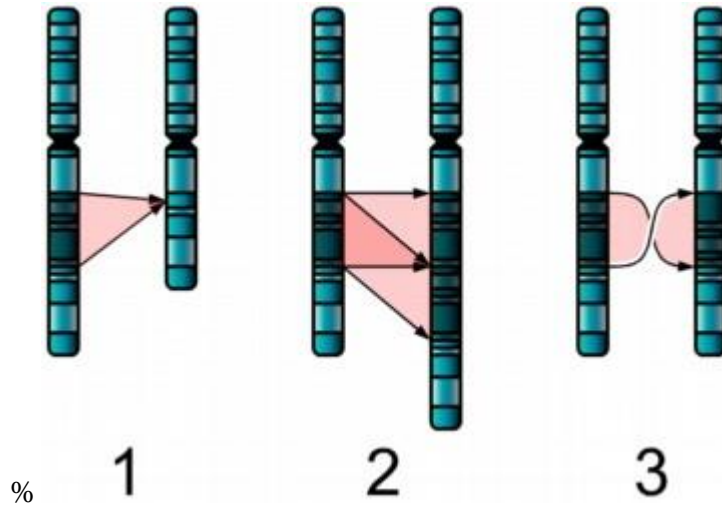
1.1.3. Otizmin Nedenleri

Otizmin nedeni henüz tam olarak belirlenememiş olup başka birçok bozuklukta olduğu gibi, otizmin de tek bir nedeninin olmadığı kabul edilir. Birçok etkenin birlikte meydana getirdiği otistik kişilerde beyin çalışma yöntemi farklı ve merkezi sinir sistemi anormalliğini düşündürmektedir. Buna ek olarak bu bireylerde beyinde hücre arası mesajcı kimyasal iletici eksikliği veya fazlalığı olduğu düşünülmektedir (Şan, 2014,11).

Bazı çocuklarda sekiz ay-iki yaş arasında gelişmenin normal olması çevresel faktörlerin otizmde ilişkili olduğunu düşündürmektedir (Korkmaz, 2010: 40).

Genetik de otizmde önemli bir etkidir. Kardeşi otistik olan çocuklarda otizm görülme olasılığı yüzde üç oranındadır. Bu oran toplumdaki risk oranından elli kez daha fazla olduğunu göstermekte olup bir yumurtanın ikizinde 2 kardeşin de otizmlilik olma olasılığı çift yumurta ikizlerinden daha yüksektir. Araştırmalarda, otistik bir çocuğun yakın veya uzak akrabada yürütücü işlev bozukluğu, zayıf planlama becerileri, otizm veya benzeri psikiyatrik bozuklukların görülme oranı yüksek olarak bildirilmiştir (Şan, 2014: 12).

Grafik 1. 2. Otizmin Nedenleri

Kaynak: WEB_1

1.Delesyon, 2. duplikasyon ve 3.inversiyon otizm ile ilişkili kromozom anomalileri olup, otizmin kalıtsal kökenidir. Öte yandan kalıtsallığı oldukça karmaşık olan OSB'nin çoklu gen etkileşimlerinden mi, yoksa nadir görülen mutasyondan mı ileri geldiği bilinmemektedir. İkizler üzerine yapılan çalışmalar, benzer çevresel koşullar ve başka genetik veya tıbbi sendromlar olmadığı durumlarda otizm riskinin büyük bir bölümünü (%90) kalıtsallığın açıkladığını ortaya koymaktadır. Bunun yanında otizm Mendel mutasyonu, Angelman sendromu ya da frajil X sendromu benzeri bir kromozom anomalisiyle izlenmemektedir. OSB ile bağlantılı genetik sendromların yalnız OSB'ye yol açtığı da henüz ispat edilmemiştir (WEB_1).

Otizm bozukluğunun temelinde il prenatal dönemlerde normal dışı beyin gelişimi şeklinde ortaya çıktığını ortaya koyan çalışmalar vardır. Öte yandan nörogelişimsel anormallikler bebekler doğduklarında olup, yaşamlarının ilk aylarında sürer. Bu erken belirtilerin büyük bölümü, otistik çocukların anne-babalarının ifadelerinden ve görüntü kayıtlarından elde edilmiştir. Birçok otistik belirti yaşamın erken döneminde geliştiğinden, başlangıç yaşını genellikle bir tanı ölçütü olarak almak doğru olmamaktadır. Başlangıç yaşına ilişkin bilgilerin aileden alınması esnasında ailelerin konuya ve bebeklerin gelişimlerine duyarlılığının farklılık göstermesi çok önemlidir (Bodur ve Soysal, 2004,396).

Genel olarak otizmin bilinen nedenlerini aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür (Doğangün, 2008,162-163):

- a. Psikodinamik ve ailesel faktörler
- b. Biyolojik faktörler
- c. Genetik faktörler
- d. Doğumla ilişkili faktörler
- e. Elektrofizyolojik faktörleri
- f. Nörokimyasal faktörler

- g. Nöroanatomik faktörler
- h. Diğer faktörler

1.1.4. Otizmde Erken Tanının Önemi

Erken tanı konularak çocukların eğitim ve tedavi olanaklarından yararlanmasında, ilkin anne-babanın çocuğunun iletişim özelliklerini bilmesi gerekir. Bunun yanında farklı olan yönlerini bulması ve çocuğunun iletişim ihtiyaçlarına cevap verme, çocuğa iletişim kurma ve sosyalleşme konularını alabileceği doğru imkanlar önem arz etmektedir. Otistik bireylerde de yaşanan ev ortamı bireylerin gelişimlerine etki edeceğinden, ailedeki bireylerin otistik bireye yaklaşım şekilleri otistik çocuğun model alması ve öğrenme imkanının oluşması açısından önemlidir (Aydın ve Saraç, 2014,190).

Grafik 1. 3. Otizmde Erken Tanı Göstergeleri

OTİZMİN İŞARETLERİ

Hayali oyun oynamazlar. Sürekli aynı oyunları oynamayı tercih ederler. Oyuncaklarla gerektiği gibi oynamazlar. (Arabaları dizerler, topu çevirirler.)

Yalnız kalmayı tercih ederler.

Diğer çocuklarla ilişki kurmada zorlanırlar.

Uygunsuz ve sebepsiz yere gülebilir ya da ağlayabilirler.

Aşırı hareketli ya da hareketsiz olabilirler.

Bazıları ses, acı, koku, ışık ve dokunuşa aşırı hassastırlar.

Çevredeki kişilerden çok nesnelere ilgi duyarlar. Çoğunlukla insanları değil cansız varlıkları tercih ederler.

Konuşma eksikliği ya da konuşamama. Konuşma yerine ihtiyaçlarını hareketlerle belirtmeye çalışırlar.

Rutin yaşama bağlıdırlar, değişikliklere aşırı tepki verirler.

Tehlikelere karşı duyarsız olabilirler.

Kaynak: Şan, 2014,26.

Otistik belirtilerin geçmişe doğru tespiti mümkün olup, hastalığın ilk yıllarında tanı koymaya yardım eden belirtilerin, anne-baba tarafından fark edilmesi oldukça güçtür. Erken tanı ve tedavi prognozu pozitif yönde etkilemekte olup, erken belirtilerin neler olabileceği konusunda ailelere bilgi verilmesi gerekir. Bebeklerde sessizlik ve sakin olması, az olan ağlamalar, sosyal iletişimde beceri eksikliği, uzun süren göz ilişki eksikliği, konuşmada gecikmeler bu konuda önemli olup sağlıklı bir bebek gelişimi aşamaları hakkında ailelere bilgi verilmesi gerekir. Yapılan araştırmalar ailelerin gelişme aşamalarındaki aksamaları on sekizinci aydan sonra

fark ettiklerini ve genel olarak iki civarında tıbbi yardıma başvurduklarını göstermektedir (Bodur ve Soysal, 2004,396).

Tablo 1.1. Otizmde Erken Tanı Göstergeleri

Göz temasında atipik durum, gözle izleme eksikliği
Adına, uygun yönelimin olmama durumu
Taklit yeteneğinin eksik olması
Sosyal anlamda gülümsememe
Etkilere yeterli tepki vermeme
Sosyalleşme anlamında ilginin eksik olması
Görsel dikkati uzun süre sağlayamama
Altıncı aydan itibaren farklı duruş ve tonus
On ikinci aydan sonra anlamı olmayan sesler çıkarma
Ellerin kolların ve başın hareket eksikliği
On altıncı ayda tek sözcüğün olmaması
Yirmi dördüncü ayda iki sözcüklü tümce eksikliği
Anne-baba etkilerine tepki vermeme
Yüzde ifadenin eksik olması
Stereotipik hareketler
Tepkilerin tuhaf olması
Huzursuzluk, katı yemek yememe gibi anormallikler

Kaynak: Bodur ve Soysal, 2004,397.

Otizmde erken tanı çok önemli olup, bu konuda en önemli ödev anne-babalara düşmektedir. Anne-babaların çocuklarını izlerken şüphelenebilecekleri durumlar Tablo 1.2.'de verilmiştir (Şan, 2014,18).

Tablo 1. 2. Erken Tanıda Anne-babanın Rolü

Anne-babanın şüphesi	Örnek davranışlar
İletişimde	İsme tepki vermeme İstedğini ifade edememe Geciken dil gelişimi Yönerge takip eksikliği Duymuyor gibi davranma Bay bay eksikliği Önceden söylenen kelimeleri söylememe
Sosyal alan	Sosyal nitelikli gülümseme eksikliği Yalnız oynamayı seçme Göz iletişimde zayıflık İçine kapanıklık Anne-babayı görmezden gelme Diğer çocuklara ilgisizlik
Davranışsal alan	Öfke nöbeti Aşırı aktiviteli olma Oyuncakla oynamayı bilememe Parmağının ucunda yürüme Bir nesneye çok fazla bağlanma Uyaranlara aşırı tepki Normal olmayan hareketler
Acil ve değerlendirmenin artması gereken durumlar	Bir yaşa kadar agulamama Bir yaşa kadar jestin olmaması Bir buçuk yaşa kadar kelime kullanamama Daha önce sahip olunan yetinin kaybı

Kaynak: Şan, 2014,18.

1.2. OTİZMDE BOZUKLUK ALANLARI

Bu başlık altında otizmde görülen bozukluk alanları gözden geçirilmiştir. Bu bağlamda incelenen bozuklukları aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:

1. Sosyal etkileşimde bozukluk
2. İletişimde bozukluk
3. Davranışsal bozukluk

4. Öfke nöbetleri
5. Çevresine zarar veren davranışlar
6. Kendisine zarar veren davranışlar

Bunun dışında da otizmle birlikte görülen bozukluklar literatürde rapor edilse de, en fazla üzerinde durulan ve en çok gözlemlenen bozuklukları kısaca aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür.

1.2.1. Sosyal Etkileşimde Bozukluk

Otistik çocuklara sosyal yetenek eğitimlerinde sosyal bilgilerin otistik bireye direk verilmesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Sosyal durum ile ilgili problemlerin yanıtları otistik bireylere anlayabileceği dille anlatılmalıdır. Bu anlatım kolay anlaşılabilir, açık ifade ve olumluca aktarılmalı, sosyal bilgi görsel sembollerle birleştirilmelidir. Görsel sembollerin açık, net, çocuğun dikkatini çekmeyi hedefleyen mesajdan uzaklaştırmadan verilmelidir (Özdemir, 2007,51).

1.2.2. İletişimde Bozukluk

İletişimde kullanılan yüz mimiği, beden dilinin kullanılması ve anlamak, hayret ve sempati gibi duygu ifade eden jest ve mimik kullanımı önemlidir. Otistik bireylerin akranlarının düzeyine ulaşamadıkları görülmekte olup, otistik çocuklar bir şey söylendiğinde duymuyormuş izlenimi yaratmaktadır. Mesela, isimleri duyunca tepki vermeme, ihtiyaçları giderme dışında kendiliğinden iletişim amaçlı konuşmama gibi özellikler görülmektedir. Otistik bireylerin özgün konuşma şekilleri olup, stereotipik ve tekrar eden dil kullanımının hakim olduğu ekolalik konuşma ön plandadır (Bodur ve Soysal, 2004,394).

Otistik bozukluğu teşhiste dil gelişimi ciddi noksanlıkları ve sapmaları içermesi ciddi bir ölçüttür. Yaşamın ilk yılında otistik bir bebeğin ses çıkarması az olabilir ve hayatın ilk dönemlerinde, geç veya hemen görülen ekolali, zamirleri

karıştırma, stereotipik konuşma görülebilir. Daha sonraki aşamalardaysa söylem bozuklukları, kelime ve ses çıkarmadaki noksanlıklar görülmekte olup, dil gelişimi olan otistik çocukların birçoğunda anlamlı sözel ilişki kuramaz. Bu durumda sadece hususi seçilen sözcükleri ve şarkıları söyleyebilir, bazı otistik çocukların sayılardan ve rakamlardan etkilendiği ve okul öncesinde kendi kendilerine okuma öğrenme durumu söz konusu olabilir (Doğangün, 2008,164).

Dil gelişimi bakımından incelendiğinde, konuşmaya başlamalarının çeşitli yaşlarda görüldüğü belirtilse de, bu bireyler birinci sözcüklerini genel olarak beş yaş civarında kullanmaktadır. Bazı otistik bireylerin konuşmaya akranlarıyla aynı zamanda başladığı bilinmektedir. Daha sonra bildikleri kelimeleri kullanmadıkları gözlenmiş olup kısa cümleler, yineleyici konuşmalar, denileni yineleme ve monoton ses tonları söz konusudur. Konuşmayan bireylerde garip sesler çıkarma görülmekte olup bu dönemde seslere karşı farklı tepki olabilir (Şan, 2014,15).

1.2.3. Davranışsal Bozukluklar

Otistik bireylerde duygunun uygun olmayan şekilde ifadesi yaygın olup pek çok otistik birey korktuğunda veya yaralandığında, gülme gibi uygun olmayan tepki vermektedir. Sebepsiz ağlayıp öfke nöbeti geçirme, tehlikeli durumlarda korkusuzca davranma, hiç beklenmeyen nesnelere karşı yoğun ve mantıksız korku görülebilir (Bodur ve Soysal, 2004,395).

Davranış semptomları gösteren zekâ geriliğiyle otizmi ayırma önemli olup zekâ geriliği yaşayan bireyler yetişkinlerle ve zekâca yaşlarıyla iletişim kurmaktadır. Bu aşamada iletişimde araç olarak dil kullanılır. Otistik çocuklar çevrede soyutlanan tabloyu göstermektedir (Şan, 2014,17).

1.2.3.1. Öfke Nöbetleri

Çocukluk döneminde görülen şizofrenide ön plana çıkan duygusal iletişimde eksiklik, aniden ve şiddetlice ruh hâlinde değişiklikleri, yalın konuşma şekillerini, yeni sözcüklerin türetimi ve ilgi alanlarda daralmalar otizmde de görülmekte olup ileri yaşlardaki otizm ile bu sendromu birbirinden ayırmak güçtür. Çocukluk

şizofreni bozukluğu, ancak ileriki aşamalarda görülmeye başlanan gerçek dışı hayâller ve varsanılarla birlikte tanılanırken, iyi bir gelişimsel öykü ve belirtilerde başlangıç öyküsü ayırıcı tanıda önemli görev üstlenmektedir (Şan, 2014,18).

1.2.3.2. Çevresine Zarar Veren Davranışlar

Bireylerin aleksitimik özellikler göstermesi, kendilerini tanıtabilmelerini, sosyal ortam içinde kişiliklerini ifadeleri ve uyumunu etkileyen bir diğer durumdur. Çocuğun ekolojik çevresinde davranış şablonlarını tayin eden en önemli bireyler çocuğun anne ve babasıdır. Bunlarla iletişim kurma ve sosyalleşmelerinde etkili olması muhtemel özelliğin birisi de aleksitimik özellikleri olduğu akla gelebilir (Aydın ve Saraç, 2014,188).

1.2.3.3. Kendisine Zarar Veren Davranışlar

Otistik bireylerde kendine zarar veren ve agresif hareketlerin tedavisinde kullanılacak yaklaşım teorileri çeşitli olup, bu davranışların kontrol edilmesinde kullanılan atipik antipsikotiklerin tedavide etkinliği kanıtlanmıştır. Öte yandan aşırı kilo alımı, sedasyon, metabolik sendrom riski nedeniyle kullanım alanı sınırlanabilmekte olup, opiat antagonistlerinin otizmde dikkat ve kendine zarar verici davranışları azaltmada olumlu etkilerinin olabileceği bilinmektedir (Odabaşoğlu ve ark., 2009,432).

1.2.3.4. Stereotipik Davranışlar

Stereotipik davranışları vokal stereotipi, motor stereotipi, görsel stereotipi, işitsel stereotipi, dokunsal stereotipi ve bunlara ek olarak nesnelere yalama ve insanları koklamak şeklinde sınıflandırmak mümkündür (Korkmaz ve Diken, 2010,2).

Stereotipik bireyler genellikle gerçekten uzaktır. Bir stereotipik erkek, maceracı, hükmedici, zeki ve sarsılmaz bir erkek olup, cinsiyet stereotip davranışlar üzerinde etkilidir (Oğuz, 2000,36).

1.3. OTİZMDE KULLANILAN MÜDAHALE YÖNTEMLERİ

Otistik çocukların tedavisinde yıkıcı davranışları azaltma, dilsel, iletişimsel ve kendine bakım özelliklerini arttırarak öğrenmeyi sağlamak amaçlanmaktadır. Bunu başarmak için ise, bireylerin güçlü özellik ve gereksinimlerini belirleyen ayrıntılı bir değerlendirme yapılır. Bunun ardından, çok iyi düzenlenen ve bireyselleştirilmiş becerilerini en üst düzeye çıkaran programlar uygulanarak hastalığın yıkıcı etkileri giderilir. Bu tür programlar özel eğitim servislerinde planlanarak, otizmi bireylerle çalışan deneyimli profesyoneller tarafından uygulanmaktadır (Doğangün, 2008,165).

Otizimde kullanılan müdahale yöntemleri aşağıdaki başlıklar altında toplanabilir:

1. Tıbbi müdahale
2. Eğitsel müdahale
3. Eğitimde kullanılan teknikler
4. Uygulamalı davranış analizi

1.3.1. Tıbbi Müdahale

Otizmin ana şikayetlerini tamamen ortadan kaldıracak bir tedavi bulunmamaktadır. Öte yandan bu bozukluğa eşlik eden belirtilerin tedavisinde bazı ilaçlar etkili olabilmektedir. Bunun yanında yüksek işlevli otistik kişilerde depresyon, OKB belirtileri işlevleri düşürmekte olup bu belirtiler genellikle aileyi, bakım veren kişileri ve öğretmenleri zorlamaktadır. Otizmin gidişi ve sonlanması kötü olduğu için, anne-babalar hızlı bir şekilde tedavi sözü veren alternatiflere

yöneldiklerinden, aileler etkinliği bilinen tedavilere yönlendirilmelidir (Doğangün, 2008,165).

1.3.2. Eğitsel Müdahale

Otizm bozukluğuna müdahalelerde ailelerin desteklerini alabilme ve bireylerin doğal ortamlarında öğrenebilmesi için aileninde müdahalelerde etkili şekilde yer alması büyük önem arz etmektedir. Otizme yapılacak tüm müdahalelerde programlar her ne olursa olsun, çocuk kendi doğal ortamında anne ve babası ile birlikte dir. Dolayısıyla anne ve babaların özelliklerini bilme, kendilerine ve otistik bireylerine verilecek özel eğitim hizmetlerinin işlevselliği açısından önemlidir (Aydın ve Saraç, 2014,190).

Günümüzde otistik bireylerin öğrenme başarılarına destek olma alanında teknoloji temelli uygulamalara ilgi vardır. Bu uygulamalar otizmin doğasını daha iyi anlama ve erken dönemden itibaren otizmde gözlemlenen sosyal etkileşim bozulmalarını anlamaya da odaklanmaktadır (Özer ve Özdemir, 2015,3).

1.3.3. Eğitimde Kullanılan Teknikler

Otistik bireylere sosyal beceri eğitimi verme, olumlu sosyal yetenekleri kazandırma oldukça güçtür. Bunlar bu bireylerin sosyal etkileşimden aktif olarak kaçınması ve sosyal ilgi yetersizlikleri yüzünden kolay olmamaktadır. Otistik bireylerle günlük hayatta devamlı etkileşim içindeki öğretmenleri ve yaşlıları, otistik bireylerin başkalarının başlattığı sosyal etkileşime ilgisiz kalma ve geri çekilme davranışı sebebiyle, sosyal iletişim kurma denemelerini azaltmaktadır (Özdemir, 2007,50).

Normal gelişime sahip bireyler kendilerine verilen biçimsel nesnelere renk özelliğine göre ayırt etmede, hem rengin hem de şeklin yapısına göre ayırt etmeye oranla daha başarılıdır. Otistik çocuklar ise şekilleri hem renkler, hem de renkler ve şekiller olarak ayırt etme görev başarıları arasında değişiklikler olup bu bireylerin,

normal gelişime sahip bireylerle kıyaslandığında görsel arama faaliyetini daha hızlı tamamlarlar (Özer ve Özdemir, 2015,2).

1.3.4. Uygulamalı Davranış Analizi

Uygulamalı Davranış Analizi (Applied Behavior Analysis) uzmanlar~~ına~~ sosyal ve çevresel faktörleri analiz etme, tasarlama, uygulama ve değerlendirme imkanları sunan bir analiz yöntemidir. Yöntem doğrudan gözlemlene, ölçüm ve çevre ile davranış arasında işlevsel analiz süreçlerini içermektedir (BACB, 2014,4).

Uygulamalı davranış analizi çok geniş bir repertuarda bilimsel olarak kanıtlanmış birçok öğretim yöntemi içermektedir. Bu yöntemin otistik bireylerin eğitiminde etkililikleri bilimsel dergilerde yayınlanmıştır. Otizmle ilgili diğer yöntemlerden daha fazla bilimsel çalışmanın olduğu görülmektedir (Birkan, 2013,62). Uygulamalı davranış analizinin aşamaları aşağıdaki gibi özetlenebilir (Kırşehirli, 2012):

1. Gözlem yapmak ve hangi davranışın değiştirileceğine karar vermek:
Denekler gözlenerek birtakım kayıtlar alınmaktadır. Kayıt türleri şunlardır:
 - a. Anekdot kaydı: Bu aşamada gözlemlenen anekdotlar kaydedilir.
 - b. Olay-sıklık kaydı: Olayların görülme sıklıkları kaydedilir.
 - c. Süre kaydı: Davranışın süresi kaydedilir.
 - d. Bekleme süresi kaydı: Davranış için geçen bekleme süresi kaydedilir.
 - e. Aralık kaydı: Davranışın görülme aralığı kaydedilir.
 - f. Zaman örnekleme kaydı: Alınan zaman örneklemesinin kaydı yapılır.
 - g. Beceri analizi: Öğretim ve öğrenme süresi analizi yapılır.
 - h. Kalıcı ürün kaydı: Davranışın kalıcılığı ile ilgili kayıttır.

2. Davranışsal amacın tanımlanması: Davranışsal amacın ne olduğu ortaya konur.

3. Uygulanacak programın hazırlanması ve uygulama: Davranışsal analiz için uygulanması planlanan program hazırlanır, uygulama ölçütleri belirlenir ve uygulamaya geçilir.

■ ▪ Pekiştirme kullanma: Uygulamada davranış pekiştirici araçların kullanımı olup, aşağıdaki türler seçilebilir:

- Birincil pekiştiriciler: Doğal ve duylara hitap eden pekiştiricilerdir.
- İkincil pekiştiriciler: Doğal olmayan pekiştiricilerdir.
- Sosyal pekiştiriciler: Sosyal geçerliliği olan sözler, dokunmak, gülümsemek gibi pekiştiricilerdir.
- Genelleştirilen pekiştiriciler: Puan verme gibi, genelleme yapan pekiştiricilerdir.
- Etkinlik pekiştiricileri: Etkinlik yolu ile pekiştiricilerdir.
- Premack ilkesi pekiştiricileri: Açık sunumlu ödül niteliğindeki pekiştiricilerdir.

■ ▪ Yardım ve ipuçlarının kullanılması

4. Uygulama sürecinde veri toplanması: Uygulamada elde edilen verilerin toplanma sürecidir.

5. Uygulamayı bitirme: Yapılan uygulamanın sonlandırılmasıdır.

1.4. İLGİLİ ÇALIŞMALAR

Yurtiçi Çalışmalar

Yanardağ ve Yılmaz (2014) otistik çocuklarda su içi etkinlikleri bir müdahale aracı olarak incelemişlerdir. Çalışmada suda yapılan etkinliklerin otistik çocuklar üzerindeki yararları, yapılan uyarlamalar ve oyun sırasında dikkat edilmesi gereken noktalar incelenmiştir. Çalışma sonuçlarına göre su içi etkinlikler, öğretmenlerin de bilinçli davranışları ile birlikte otistik çocuklara önemli katkılar sağlayabilmektedir.

Özer ve Özdemir (2015), otizm spektrum bozukluğu olan çocuklarda yüz işleme ve göz izleme becerilerini incelemişlerdir. Literatür çalışmalarının değerlendirildiği araştırmada, otistik bireylerin yüz işleme becerilerindeki sınırlılıkların sosyal becerilerini, sözel olmayan etkileşim becerilerini ve bilişsel becerilerini olumsuz etkilediği rapor edilmiştir.

Özdemir (2007), otistik çocukların tedavisinde sosyal öykülerin rolünü incelemiştir. Çalışmada Carol Gray (1994) tarafından literatüre eklenmiş olan kısa ve bireyselleşmiş sosyal öykülerin otistik bireylerde ne gibi etkilerinin olduğu incelenmiştir. Çalışma sonuçlarına göre sosyal öyküler, otistik çocukların sosyalleşmesinde önemli bir araç olarak kullanılabilir.

Bodur ve Soysal (2004), otizmin erken tanısı ve önemini incelemişlerdir. Literatür taraması, otizmin erken tanısının, bu bireylerin sosyal dışlanmasını engelleyen önemli bir etken olduğunu göstermiştir.

Aydın ve Saraç (2014), otistik bireylerin özellikleri ile anne-babalarının geniş otizm fenotipi ve aleksitimik özelliklerini incelemişlerdir. Çalışmada otizm tanısı konulmuş 270 bireye ve bunların anne-babalarına Toronto Aleksitimi Ölçeği (TAO), Otizm Spektrum Anketi (OSA) ve Gilliam Otistik Bozukluk Derecelendirme Ölçeği (GOBDÖ-2 TV) kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre otistik bireylerin sosyal becerileri ile anne-babalarının sosyal becerileri arasında negatif ilişki bulunmuştur.

Diken ve ark. (2012), Gilliam Otizm Derecelendirme Ölçeği-2 Türk Versiyonunun geçerlilik ve güvenilirlik analizini yapmışlardır. Çalışmada tipik gelişim gösteren 1191 çocuk üzerinde ölçek uygulaması yapılarak, ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik testleri yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, ölçek yüksek düzeyde geçerli bulunmuştur.

Yurtdışı Çalışmalar

Ashwin vd, (2009) çalışmalarında otizm spektrum bozukluklarında olumlu ve olumsuz göz dikme davranışlarının etkisini incelemişlerdir. Çalışmada göz dikme algısının tipik erkek ve kadın şablonu oluşturularak, otistik bozukluğa sahip bireylerin göz dikme davranışı pozitif veya negatif yönde bile olsa, istenmeyen davranışlara veya olumsuz değerlendirmeye neden olduğu bildirilmiştir.

Culig vd (2005), Uygulamalı Davranış Analizi ile Örgütlü Davranış Yönetimi arasındaki ilişkiyi literatür taramasıyla incelemişlerdir. Bu taramada 1997-2001 yılları arasında yapılan çalışmaların benzer ve farklı yönleri incelenmiştir. Literatür verilerine göre, örgütlü davranış yöntemleri, uygulamalı davranış analizini anlamada önemli bir alan olarak önerilmiştir.

Doherty ve ark. (2000), İrlanda'da otistik bireylere verilen hizmetleri incelemişlerdir. Çalışmada yaşları 8-33 arasında değişen 85 katılımcı üzerinden hizmet memnuniyet anketi yapılmış ve sonuçları analiz edilmiştir. Çalışma sonuçlarına göre otizmlili bireylerin memnuniyet ve yaşam kalitesini arttırmada, anne ve bakım verenlerle ortak çalışmaların büyük önem taşıdığı bildirilmiştir.

Doyle ve McDougle (2012) çalışmalarında, otistik çocukların davranışlarının kontrol edilmesinde farmakoterapi yöntemlerinin etkinliğini incelemişlerdir. Çalışmaya göre, yineleyen davranışlar serotoninin inhibitörleri ile daha az yinelenmekte ve davranışlar daha kontrol edilebilir hale gelmektedir. Otizmlili bireylerde uygulanan bu yöntem, sağlıklı çocuklara göre daha fazla yan etkiye neden olmaktadır.

Fryling (2013), uygulamalı davranış analizinin kuram, felsefe ve uygulamasını gözden geçirmiştir. Çalışmada uygulamalı davranış analizi ile ilgili kuramlarla felsefi yaklaşımın, uygulamaya hangi ölçüde yansıdığı incelenmiş,-bir anlamda uygulamalı davranış analizinin kuram ile uygulama farkı ortaya konmuştur. Sonuçta, uygulamalı davranış analizinde kuramın başarılı bir şekilde uygulamaya dönüşmesinin en önemli koşulunun, davranış ilkelerinin uygulamada ön planda tutulmasının olduğu öne sürülmüştür.

Jones ve Harwood (2009), Avustralya yazılı basınında otizmin nasıl sunulduğunu incelemiştir. Otizmde medyanın önemini ve rolünü inceleyen ve vurgulayan birçok araştırma olmasına rağmen, bunların medyada gerektiği gibi yer almadığına dikkat çekilmiştir. “Otistik” kavramının toplumda olumsuz bir izlenim verdiği bildirilmiştir.

Kerr ve ark. (2000), uygulamalı davranış analizinin sorunlarını çalışmışlardır. Çalışmada uygulamalı davranış analizinin etkili olduğu ve olumlu sonuçlar verdiği fakat uygulama aşamasında çekincelerin olduğu bildirilmiştir. Çalışmada otizmin yaşam boyu süren bir bozukluk olması ve kendi yapısı, uygulamalı davranış analizinin uygulamada isteksizliğini göstermektedir. Çünkü elde edilen başarı ve ilerleme kalıcı olmayıp, yaşam boyu sürecekmış izlenimi yaygındır.

Langan (2011), anne-babaların bağırma ve tartışmalarının otizm üzerindeki etkisini incelemiştir. Çalışmada otizmin çocukluk döneminde ortaya çıkması ile ilgili yer verilmiş ve çocukluk dönemineanne-babanın söylemlerinin etkisini tartışmıştır. Çalışma sonuçlarına göre, anne-babanın ses tonundan davranışına kadar pek çok etken otistik çocuklarda önemli etkilere neden olmaktadır.

Lindell ve ark. (2009) çalışmalarında, dil kullanım asimetrisinin otistik olmayan fakat otistik özellik gösteren bireylerdeki etkisinin azaltılmasını incelemiştir. Çalışmada 51 katılımcıya anket uygulanmış ve sonuçlar analiz edilmiştir. Çalışma sonuçlarına göre otizmin kategorik bir hastalıktan çok, devam eden bir spektrum yapısının olduğu rapor edilmiştir.

Mayville ve Letso (2010), otizmin uygulamalı davranış analizi ile tedavisinde aile ve toplumun etkisini incelemiştir. Çalışmada kuram ve uygulama anlamında uygulamalı davranış analizinde aile içi stres, ruh sağlığı, etnik, ekonomik konuların da tedavide önemli olduğu bildirilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

MATERYAL VE YÖNTEM

2.1. YÖNTEM BİLEŞENLERİ

2.1.1. Araştırmanın Amacı

Stereotipik davranışlar, otizm tanısı konan çocukların yaşam kalitesini kötüleştirirken, aynı zamanda çocukların anne-babalarının ve bakım verenlerin de yükünü artırır. Bunun yanında otistik bireylerde iletişim ve sosyal etkileşimin düzeyi de, bu bireylerin tedavi süreçleri ve uyum süreçleri açısından önemlidir. Uygulamalı davranış analizi ise, hem uygulama açısından kolay hem de uygulama ağırlığına göre önemli derecede yarar sağlayan bir psikolojik yaklaşım türüdür. Özellikle stereotipik davranışların etkisinin uygulamalı davranış analizi ile en aza indirilmesi bu araştırmanın temel amacıdır. Buna göre araştırmada, 3-6 yaşları arasındaki otistik çocuklarda uygulamalı davranış analizi yönteminin stereotipik davranışlara etkisinin araştırılması amaçlanmıştır.

2.1.2. Araştırmanın Önemi

Bu çalışma iki açıdan önemli olup, bunlar alan öncüsü olma ve otizmlili bireylerin tedavi süreçleriyle yaşam kaliteleri üzerinde olumlu etki sağlama şeklinde sıralanabilir.

Çalışmanın temel amacı, uygulamalı davranış analizi yöntemiyle otistik çocuklarda stereotipik davranışların en aza indirilmesinin olası olup olmadığını araştırmaktır. Bu sayede hem çocuğun sosyalleşme ve sağaltım sürecine olumlu bir katkıda bulunulacak, hem de çocuğun anne-babasına ve bakım veren kişilere psikolojik açıdan fayda sağlanacaktır.

Araştırmanın bir diğer önemli yanı, bu alanda öncü araştırmalardan olmasıdır. Gerek otizm ve stereotipik davranışlar, gerekse uygulamalı davranış analizi konuları

yeterince incelenmiştir. Bu nedenle araştırma, hem ileriki araştırmalar, hem de alan uzmanlarının uygulama alanlarına katkı sağlaması açısından önemli görülmektedir.

2.1.3. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni İstanbul İli Güngören İlçesinde bulunan, otizm tanısı konmuş çocuklardır. Araştırmanın örneklemini İstanbul ilinde Milli Eğitim Bakanlığı'na (MEB) bağlı özel eğitim ve rehabilitasyon kurumlarında özel eğitim almakta olan 3-6 yaşları arasındaki 4'ü kız, 4'ü erkek 8 kişilik deney grubu ve 3-6 yaşları arasındaki 4'ü kız, 4'ü erkek 8 kişilik kontrol grubu oluşturmuştur.

2.1.4. Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmanın hipotezi aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

“**H**: Üç-altı yaşları arasındaki otistik çocuklarda uygulamalı davranış analizi yönteminin stereotipik davranışlara etkisi vardır.”

Buna göre, deney ve kontrol gruplarının stereotipik davranışları arasındaki farkın ölçülmesi için aşağıdaki alt hipotezler kurulmuştur:

H₁: Deney ve kontrol grubunun uygulamalı davranış analizi öncesinde stereotipik davranışları arasında fark vardır.

H₂: Deney ve kontrol grubunun uygulamalı davranış analizi sonrasında stereotipik davranışları arasında fark vardır.

H₃: Deney ve kontrol grubunun uygulamalı davranış analizi öncesinde ve sonrasında kendi içinde stereotipik davranışları arasında fark vardır.

2.1.5. Kapsam ve Sınırlılıklar

Araştırmanın kapsamını otizm tanısı konmuş 3-6 yaşları arasındaki çocuklar; sınırlılıklarını ise otizm tanısı konan, stereotipik davranışlar gösteren, İstanbul ilinde oturan 3-6 yaşları arasındaki çocuklar oluşturmaktadır.

2.2. İSTATİSTİK YÖNTEM

2.2.1. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak Gilliam Otistik Bozukluk Derecelendirme Ölçeği (GOBDÖ-2-TV) kullanılmıştır (Bkz. Ek.1).

Gilliam Otistik Bozukluk Derecelendirme Ölçeği-2 (GOBDÖ-2), 1995 yılında Gilliam tarafından geliştirmiştir. Ölçek otistik ve otistik olmayan çocukları ayırt edebilen bir araç olup özgül, gözlenebilir ve ölçülebilir davranışları içeren 42 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin alt başlıkları stereotipik davranışlar, iletişim ve sosyal etkileşim adlarında olup, Türkçeye standardizasyonunun pilot çalışması 3-21 yaşları arasındaki 436 otistik birey üzerinde yapılmıştır. Geçerlilik çalışması ölçekte yer alan maddelerin madde ayırt edicilik değerlerinin 0.25-0.57 arasında değiştiğini göstermiş; Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı sosyal etkileşim alt ölçeği için 0.87, iletişim alt ölçeği için 0.81, stereotipik davranışlar alt ölçeği için 0.82 ve toplam ölçek için 0.91 olarak bulunmuştur (Diken, Ardıç ve Diken, 2011,25-26).

2.2.2. Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri izinlerin alınmasının ardından, ilgili merkezlere araştırmacı tarafından gidilmiş ve uygulama için deney ve kontrol grupları seçilmiştir. Uygulamalı davranış analizi 4 kız, 4 erkek 8 kişilik deney grubuna 12 hafta, haftada 26 saat araştırmacı tarafından yapılmıştır; kontrol grubu da 4 kız, 4 erkek 8 kişidir ve standart uygulama dışında başka bir girişimde bulunulmamıştır. Uygulama aşamasında sekiz çocuk stereotip davranışlarına göre iki kişi olmak üzere dört gruba ayrılmış, haftanın üç günü iki kişilik, iki günü ise bireysel olarak uygulamalı davranış analizi verilmiştir. İki kişilik uygulamalarda gölge öğretmenlerden destek alınmıştır. Buna göre bir aylık program aşağıdaki gibidir:

1. Hafta:

Pazartesi: Çocuklar ikişerli olarak dört gruba ayrılmış, her gruba dört gölge öğretmen eşliğinde öğleden önce dört, öğleden sonra dört saat uygulamalı davranış analizi verilmiştir. Her çocuk toplam 8 saat uygulamalı davranış analizi almıştır.

Salı: Öğleden önce dört çocuğa, öğleden sonra dört çocuğa bireysel ve birer saat uygulamalı davranış analizi verilmiştir. Her çocuk birer saat uygulamalı davranış analizi almıştır.

Çarşamba: Çocuklar ikişerli olarak dört gruba ayrılmış, her gruba dört gölge öğretmen eşliğinde öğleden önce dört, öğleden sonra dört saat uygulamalı davranış analizi verilmiştir. Her çocuk toplam 8 saat uygulamalı davranış analizi almıştır.

Perşembe: Öğleden önce dört çocuğa, öğleden sonra dört çocuğa bireysel ve birer saat uygulamalı davranış analizi verilmiştir. Her çocuk birer saat uygulamalı davranış analizi almıştır.

Cuma: Çocuklar ikişerli olarak dört gruba ayrılmış, her gruba dört gölge öğretmen eşliğinde öğleden önce dört, öğleden sonra dört saat uygulamalı davranış analizi verilmiştir. Her çocuk toplam 8 saat uygulamalı davranış analizi almıştır.

2. Hafta: Birinci haftadaki düzene uygun şekilde çocuk başına haftada 26 saat davranış analizi verilmiştir. Birinci haftada davranıştaki ilerlemelere göre pekiştireçlerin süresi, derecesi ve türü değiştirilmiştir.

3. Hafta: Birinci haftadaki düzene uygun şekilde çocuk başına haftada 26 saat davranış analizi verilmiştir. İkinci haftada davranıştaki ilerlemelere göre pekiştireçlerin süresi, derecesi ve türü değiştirilmiştir.

4. Hafta: Birinci haftadaki düzene uygun şekilde çocuk başına haftada 26 saat davranış analizi verilmiştir. Üçüncü haftada davranıştaki ilerlemelere göre pekiştireçlerin süresi, derecesi ve türü değiştirilmiştir.

İki gruba da uygulama öncesinde ve uygulama sonrasında Gilliam Otistik Bozukluk Derecelendirme Ölçeği-2-Türkçe Versiyonunun (GOBDÖ-2-TV)

maddeleri yöneltirerek çocukların ilgili boyut puanları kaydedilmiştir. Veriler Microsoft Excel paket programına aktararak kontrol edilmiş ve toplam puanlar elde edilmiştir. İleri analizler için veriler SPSS 17.0 for Windows paket programına aktarılmıştır.

2.2.3. Kullanılan İstatistiksel Yöntemler

Araştırmanın örnekleme parametrik testler için gerekli koşulları sağlamadığı için, istatistik değerlendirmelerde nonparametrik testler kullanılmıştır. Bunun için ikili grupların ölçüm değeri fark analizi için kullanılan Mann Whitney-U testi ve ön test-son test karşılaştırması için literatürde kabul gören ve veri setine uygun olan Wilcoxon Signed Rank testleri kullanılmıştır. Tüm analizler %95 güven aralığında ve 0,05 anlamlılık düzeyinde gerçekleştirilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

3.1. DEMOGRAFİK BULGULAR

Araştırmaya katılan deney ve kontrol grubundaki olguların cinsiyet ve yaş değişkenlerine göre dağılımları Tablo 3.1’de verilmiştir.

Tablo 3. 1. Deney ve Kontrol Grubunun Demografik Özellikleri

Parametreler	Kontrol grubu (n=8)		Deney grubu (n=8)		Z	p
	n	%	n	%		
<i>Cinsiyet</i>						
Kız	4	50,0	4	50,0	-	>0,05
Erkek	4	50,0	4	50,0		
<i>Yaş</i>						
3 yaş	3	37,5	4	50,0		
4 yaş	2	25,0	1	12,5	-0,277	0,798
5 yaş	1	12,5	1	12,5		
6 yaş	2	25,0	2	25,0		

Tablo 3.1.’de görüldüğü gibi, iki grubun da yarısı kız, yarısı erkektir. Bu nedenle deney ve kontrol grubunun cinsiyet dağılımı arasında fark yoktur ($p>0,05$). Yaş dağılımı incelendiğinde, kontrol grubunun %37,5’i üç yaşında, %25,0’i dört yaşında, %12,5’i beş yaşında ve %25,0’i altı yaşındadır. Deney grubunun %50,0’i üç yaşında, %12,5’i dört yaşında, %12,5’i beş yaşında ve %25,0’i altı yaşındadır. Fark analizi sonuçları, iki grubun yaş dağılımı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olmadığını göstermektedir ($p>0,05$).

Deney ve kontrol grubunun yaş ve cinsiyet yönünden aralarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir. Dolayısıyla araştırma sonuçları üzerinde yaş ve cinsiyetin bir etkisinin olmadığı, iki grubun da benzer demografiye sahip oldukları görülmektedir.

3.2. HİPOTEZ TESTLERİ

3.2.1. Ön Test Sonucunun Deney ve Kontrol Grupları Arasındaki Farkı

Deney ve kontrol gruplarının, uygulamalı davranış analizi öncesindeki stereotipik davranış, iletişim ve sosyal etkileşim düzeylerinin ham puan, standart puan ve yüzde sıraları ile OBI düzeylerinin dağılımına ilişkin fark analizi sonuçları Tablo 3.2.'de verilmiştir.

Tablo 3.2. Deney ve Kontrol Gruplarının, Uygulamalı Davranış Analizi Öncesindeki OBI Düzeylerinin Dağılımına İlişkin Fark Analizi Sonuçları

Parametreler	Kontrol grubu (n=8)	Deney grubu (n=8)	Z	p
<i>Stereotipik davranışlar</i>	14,88±1,36	14,75±1,58	-,113	,910
<i>İletişim</i>	13,63±1,92	13,00±2,14	-,537	,591
<i>Sosyal etkileşim</i>	13,50±1,51	13,25±1,49	-,377	,706
OBI	126,88±8,58	124,88±9,69	-,375	,707

Tablo 3.2.'de görüldüğü gibi, deney ve kontrol gruplarının uygulamalı davranış analizi öncesinde stereotipik davranış, iletişim ve sosyal etkileşim düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0,05$). İki grubun da OBI değerleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur ($p>0,05$). Bu durum, araştırma tasarımının uygunluğunu da göstermektedir. Araştırma öncesi iki grubun fark analizi için bakılan on parametresinin ve cinsiyet ile yaş değişkenlerinin birbirine yakın olması, araştırmada uygulamalı davranış analizi dışında etkisi olması muhtemel faktörlerin elimine edildiğini, diğer ifadeyle başlangıçta birbirine çok yakın iki grubun deney ve kontrol grubu olarak seçildiği görülmektedir.

3.2.2. Son Test Sonucunun Deney ve Kontrol Grupları Arasındaki Farkı

Deney ve kontrol gruplarının, uygulamalı davranış analizi sonrasındaki stereotip davranış, iletişim ve sosyal etkileşim düzeylerinin ham puan, standart puan

ve yüzde sıraları ile OBI düzeylerinin dağılımına ilişkin fark analizi sonuçları Tablo 3.3'te verilmiştir.

Tablo 3.3. Deney ve Kontrol Gruplarının, Uygulamalı Davranış Analizi Sonrasındaki OBI Düzeylerinin Dağılımına İlişkin Fark Analizi Sonuçları

Parametreler	Kontrol grubu (n=8)	Deney grubu (n=8)	Z	p
<i>Stereotipik davranışlar</i>	13,50±1,77	9,63±2,07	-2,765	,006
<i>İletişim</i>	13,50±1,85	12,25±1,75	-1,392	,164
<i>Sosyal etkileşim</i>	12,25±2,05	9,63±1,92	-2,162	,031
OBI	121,00±9,12	104,13±11,12	-2,639	,008

Uygulamalı davranış analizi sonrasında deney ve kontrol grubu arasındaki fark analizi sonuçları incelendiğinde, bakılan üç boyutun üç puan türü ve OBI değerlerinin tamamının kontrol grubunda daha yüksek, deney grubunda ise ciddi bir şekilde düşmüş olduğu görülmektedir. Öte yandan kontrol grubuna göre anlamlı düşüşün stereotipik davranışların üç puan türünde ve sosyal etkileşimin iki puan türünde olduğu ($p<0,05$), buna bağlı olarak iki grup arasında OBI değerleri farkının da anlamlı olduğu görülmektedir ($p<0,05$).

İletişim puan türleri ve sosyal etkileşimin ham puanının gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($p>0,05$). Bu durum, uygulanan programın öğrencilerin stereotipik davranışları üzerinde doğrudan ve sosyal etkileşim davranışları üzerinde dolaylı etkisinin olduğunu, iletişim üzerinde ise çok fazla bir etkisinin olmadığını göstermektedir. Nitekim araştırma uygulama aşamasında da uzman gözlemleri bu yöndedir.

OBI değerindeki düşüşün de anlamlı olması, uygulanan programın aynı zamanda OB üzerinde de istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir ($p<0,05$). Bunun yanında, OB ile stereotipik davranışlar arasındaki ilişkinin de önemli olduğunu, iki değişkenin de farkının anlamlı olmasından çıkarmak mümkündür.

3.2.3. Ön Test-Son Test Sonuçlarının Gruplar Arasındaki Farkı

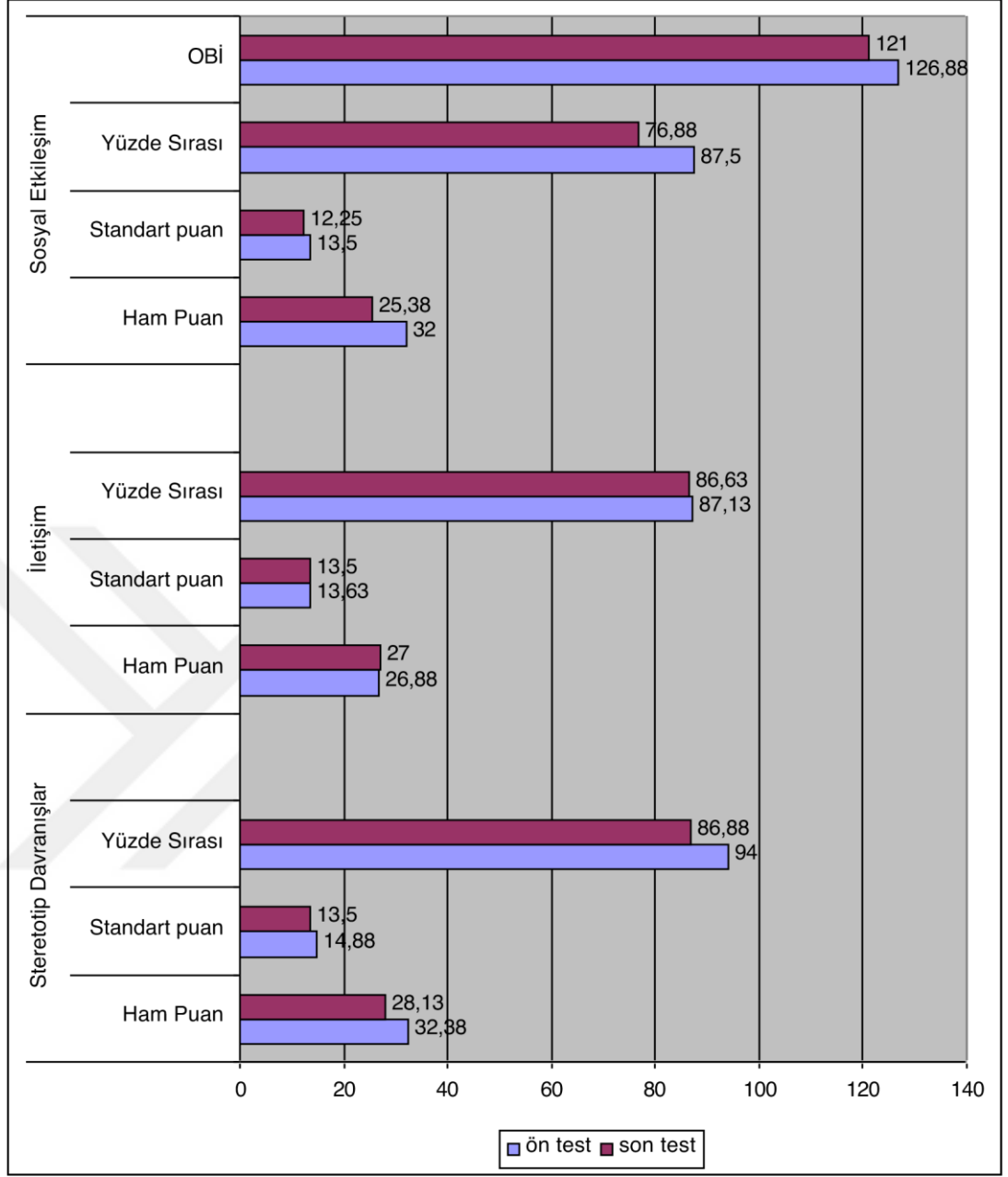
Çalışmanın bu bölümünde her grubun (kontrol ve deney grupları) kendi içlerinde ön ve son testlerinin karşılaştırılmasına yer verilmiştir. Kontrol grubunun ön test ve son test karşılaştırma sonuçları Tablo 3.4.'te gösterilmiştir.

Tablo 3.4. Kontrol Grubunun Ön Test ve Son Test Kıyaslama Sonuçları

Parametreler	Ön test	Son test	Z	p
<i>Stereotipik davranışlar</i>	14,88±1,36	13,50±1,77	-1,665	,096
<i>İletişim</i>	13,63±1,92	13,50±1,85	-0,215	,830
<i>Sosyal etkileşim</i>	13,50±1,51	12,25±2,05	-1,282	,200
OBİ	126,88±8,58	121,00±9,12	-1,641	,101

Tablodan da görüleceği üzere, kontrol grubunun üç boyutun üç puan türünün de, uygulama öncesi ve sonrasındaki değerleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görülmemektedir ($p>0,05$). Benzer şekilde, kontrol grubunun OBİ değeri de, her ne kadar ön test aşamasında daha yüksek olsa da, ön test ile son test arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p>0,05$). Dolayısıyla, araştırmada bakılan parametrelerin, araştırma uygulama sürecinde bir müdahale olmaksızın, kendiliğinden değişimi söz konusu değildir. Bu nedenle, deney grubunda görülecek olan farkların, demografik yapılarda da fark olmamasına ek olarak, uygulamanın yararını göstereceği ifade edilebilir.

Kontrol grubunun ön test ve son test puan ortalamalarının karşılaştırılması grafik olarak da gösterilmiştir.

Grafik 3.1. Kontrol Grubunun Ön Test ve Son Test Kıyaslama Sonuçları

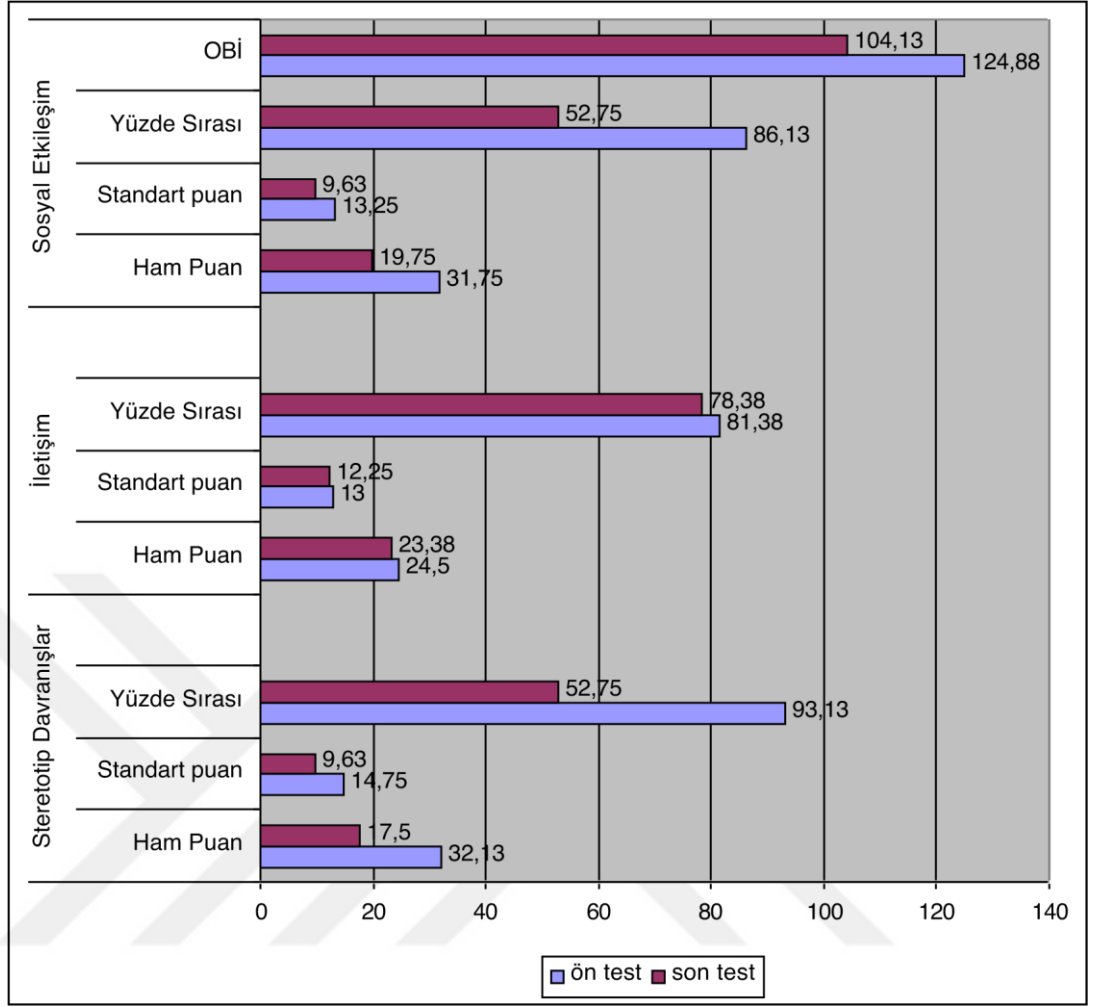
Deney grubunun ön test ve son test karşılaştırma sonuçları Tablo 3.5.'te gösterilmiştir.

Tablo 3.5. Deney Grubunun Ön Test ve Son Test Kıyaslama Sonuçları

Parametreler	Ön test	Son test	Z	p
<i>Stereotipik davranışlar</i>	14,75±1,58	9,63±2,07	-3,203	,001
<i>İletişim</i>	13,00±2,14	12,25±1,75	-0,861	,389
<i>Sosyal etkileşim</i>	13,25±1,49	9,63±1,92	-2,962	,003
OBI	124,88±9,69	104,13±11,12	-2,745	,006

Deney grubunun parametrelerinin fark analizi, deney ve kontrol grubunun son test karşılaştırma benzer sonuçlar vermektedir. Burada da, deney grubunun ön testi ile son testi arasında, stereotipik davranış puanının üç tipinde de istatistiksel olarak anlamlı düşüş gözlemlenmiştir ($p<0,05$). Benzer şekilde, iletişim ve OBI puanlarının da deney grubunda ön teste göre son testte istatistiksel olarak anlamlı bir düşüş gösterdiği saptanmıştır ($p<0,05$). Öte yandan grubun ön test ile son test arasında iletişim puanının üç türünde de düşüş görülmesine karşın, bu düşüşler istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p>0,05$). Bu noktada, uygulanan programın çocukların stereotipik davranışlar, sosyal etkileşim ve OBI düzeyleri üzerinde doğrudan etkili olduğu görülmektedir.

Deney grubunun ön test ve son test puan ortalamalarının karşılaştırılması grafik olarak da gösterilmiştir.

Grafik 3.2. Deney ve Kontrol Grubunun Kıyaslanması

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapılan bu çalışmada, uygulamalı davranış analizinin 3-6 yaşları arasındaki otistik çocukların stereotipik davranışları üzerindeki etkileri incelenmiştir. Çalışmada aynı zamanda çocukların otizm bozukluk indeksi değerlerinin ne şekilde değiştiği de incelenmiştir.

Çalışma sonuçlarına göre, uygulamalı davranış analizi öncesinde deney ve kontrol gruplarının stereotipik davranış puanları, iletişim puanları ve sosyal etkileşim puanları ile OBI değerleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görülmemektedir. Değerler incelendiğinde, iki grubun da stereotipik davranış ortalamaları birbirine oldukça yakın bulunmuştur. Kontrol grubunda iletişim, deney grubundaki çocuklarda ise sosyal etkileşim puanı daha fazladır. OBI değeri kontrol grubunda daha fazla olsa da, tüm bu farklar istatistiksel olarak anlamlı değildir. Bu nedenle, deney ve kontrol gruplarının uygulama öncesi parametrelerinin birbirine yakın olması, yapılan deney tasarımının uygunluğunu göstermektedir.

Uygulamalı davranış sonrasında deney grubundaki çocuklarda gözle görülür bir iyileşme gerçekleşmiş olup, bu sonuçlar araştırma parametrelerine de yansımıştır. Stereotipik davranışların gerek ham ve standart puanlarında, gerekse yüzdeler sırasında deney grubunda ciddi düşüş olup, uygulama sonrasında deney ve kontrol grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark meydana gelmiştir. İletişim boyutunda ise uygulamalı davranış analizinin deney grubuna ciddi bir katkısının olmadığı görülmektedir. İletişim boyutunun standart ve ham puanı ile yüzdeler sırası, deney ve kontrol grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Öte yandan sosyal etkileşim boyutunda ise ham puanlarda istatistiksel olarak anlamlı olmasa da, standart puan ve yüzdeler sıra bakımından deney ve kontrol grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar gözlemlenmektedir. Dolayısıyla sosyal etkileşim açısından da uygulamalı davranış analizinin 3-6 yaşları arasındaki çocuklara olumlu katkılarının olduğu görülmektedir. OBI değerinde değişimin de istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Burada da, deney grubundaki çocuklarda ciddi bir iyileşme durumunun olduğu görülmektedir.

Kontrol grubunun ön test ile son test sonuçları karşılaştırıldığında, ön teste göre son testte başlangıç değerlerine göre ciddi bir değişimin olduğu görülmektedir. Bu durum, araştırmada incelenen parametrelerin kendiliğinden veya deneyin dış çevreden çok fazla etkilenmediğini göstermektedir. Diğer bir anlatımla, uygulamalı davranış analizi olmadan, çocukların yaşadıkları ortamlarda, incelenen parametreleri değiştirebilecek önemli bir etken yoktur. Dolayısıyla deney ve kontrol grubu arasındaki farkın ve deney grubundaki ön test son test farkının, uygulamalı davranış analizinden kaynaklandığı ifade edilebilir.

Deney grubunda ise iletişim boyutunun ham, standart ve yüzdeler dilim puanları dışında tüm boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir değişimin yaşandığı görülmektedir. Deney grubunun ön test ve son test puanları arasındaki fark, uygulanan programın faydasını açıkça ortaya koymaktadır. Özellikle stereotipik davranışlar boyutunda ciddi bir ilerlemenin olduğu görülmektedir. İletişim boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmamasını, gerek deney, gerekse kontrol grubundaki çocukların iletişim düzeylerinin oldukça düşük olmasına bağlamak olasıdır. Bunun yanında, uygulamalı davranış analizinin 3-6 yaşları arasındaki otistik çocuklarda, örneklem çerçevesinde iletişim üzerinde bir etkisinin olmadığı, stereotipik davranışlar, sosyal etkileşim ve otizm bozukluk indeksi açısından ise önemli etkilerinin olduğu görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Ashwin, C., Ricciardelli, P. ve Baron-Cohen, S. Positive and negative gaze perception in autism spectrum conditions, *Social Neuroscience*, 2009, 4(2), 153-164.
- Aydın, A. ve Saraç, T. Otistik Bireylerin Özellikleri İle Ebeveynlerinin Geniş Otizm Fenotipi ve Aleksitimik Özelliklerinin İncelenmesi. *International Journal of Social Science*, 2014, 1(24), 183-209.
- BACB. *Applied Behavior Analysis Treatment of Autism Spectrum Disorder: Practice Guidelines for Healthcare Funders and Managers*. the Behavior Analyst Certification Board, Inc. ("BACB"). Ver. 2.0, 2014.
- Birkan, B. Etkinlik Çizelgeleri: Otizmlı Çocuklara Bağımsızlık, Sosyal Etkileşim ve Seçim Yapmayı Kazandırma. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 2013, 14(1), 61-76.
- Bodur, Ş. ve Soysal, Ş. Otizmin Erken Tanısı ve Önemi. *STED*, 2004, 13(10), 394-398.
- Culig, K.M., Dickinson, A.M., McGee, H.M. ve Austin, J. An Objective Comparison of Applied Behavior Analysis and Organizational Behavior Management Research, *Journal of Organizational Behavior Management*, 2005, 25(1), 35-72.
- Diken, İ.H., Diken, Ö., Ardiç, A. ve Gilliam, J.E. Exploring the Validity and Reliability of Turkish Version of Gilliam Autism Rating Scale-2: Turkish Standardization Study. *Eğitim ve Bilim*, 2012, 37(166), 318-328.
- Doherty, K., Fitzgerald, M. ve Matthews, P. Services for autism in Ireland, *The Irish Journal of Psychology*, 2000, 1-2(21), 50-69.

- Doyle, C.A. ve McDougle, C. J. Pharmacotherapy to control behavioral symptoms in children with autism, *Expert Opinion on Pharmacotherapy*, 2012, 13(11), 1615-1629.
- Fryling, M.J. Theory, Philosophy, and the Practice of Applied Behavior Analysis, *European Journal of Behavior Analysis*, 2013, 14(1), 45-54.
- Jones, S. ve Harwood, V. Representations of autism in Australian print media, *Disability & Society*, 2009, 24(1), 5-18.
- Kerr, K.P., Mulhern, B.F. ve McDowell, C. Applied Behaviour Analysis. It Works, It's Positive; Now What's the Problem?, *Early Child Development and Care*, 2000, 163(1), 125-131.
- Korkmaz, B. Otizm: Klinik ve nörobiyolojik özellikleri, erken tanı, tedavi ve bazı güncel gelişmeler. *Türk Pediatri Arşivi Dergisi*, 2010, 45(80), 37-44.
- Korkmaz, Ö.T. ve Diken, İ.H. Stereotipik Davranışların Azaltılmasında Kullanılan Yöntemlerin Etkililiği: Betimsel ve Meta Analizi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 2010, 11(2) 1-12.
- Langan, M. Parental voices and controversies in autism, *Disability & Society*, 2011, 26(2), 193-205.
- Lindell, A.K., Notice, K. ve Withers, K. Reduced languageprocessing asymmetry in non-autistic individuals with high levels of autism traits, Laterality: Asymmetries of Body, *Brain and Cognition*, 2009, 14(5), 457-472.
- Mayville, E.A. ve Letso, S. Family and Community Curricular Content for Training in Applied Behavior Analysis and Autism, *European Journal of Behavior Analysis*, 2010, 11(2), 229-237.
- Odabaşoğlu, G., Genç, Y. ve Öztürk, Ö. Otistik Hastalarda Kendine Zarar Verme Davranışlarında Naltrekson Tedavisi ve İki Olgu Sunumu. *Bulletin of Clinical Psychopharmacology*, 2009, 1(19), 431-435.

Oğuz, G.Y. Cinsiyet Rollerine İle İlgili Stereotiplerin Televizyonda Sunumu. *Kurgu Dergisi*, 2000, 1(17), 35-43.

Özdemir, S. Sosyal Öyküler: Otistik Çocuklara Yönelik Bir Sağaltım. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 2007, 8(2) 49-62.

Şan, İ. *Otizm Spektrum Bozukluğu*. Anıl Reklam Matbaa Ltd. Şti. Ankara, 2014.

Otizm, Aktüel Aylık Tıp ve Haber Dergisi, (Erişim: 22. 11. 2015), <http://www.literaturaktuel.com/bize-en-son-hekimlerin-cocuklari-geliyor/otizm-2>

WEB_1: (Erişim: 22. 11. 2015)
<http://www.cocukvegelisimi.com/kategorisiz/350.html>

Yanardağ, M. ve Yılmaz, İ. Otistik Bozukluk Gösteren Çocuklarda Bir Müdahale Yaklaşımı: Su İçi Etkinlikler. *International Journal of Early Childhood Special Education (INT-JECSE)*, 2014, 4(1), 32-45.

Ek.2. ABA Terapisi Eğitim Sertifikası

Ek.3. GOBDÖ-2-TV Kullanım Belgesi

EKLER

Ek.1. Veri formu

Puanlama Formu

(5)
DNTEST - DENET

Bölüm I. Tanımlayıcı Bilgiler

Değerlendirilenin Adı-Soyadı _____ Okul Adı _____

Değerlendirme Tarihi: 1 1 2015 Değerlendirenin Adı Soyadı _____
Doğum Tarihi: _____ Uygulamacının Adı Soyadı Gamze Yöcel
Yaş: 3 Görevi/ Ünvanı _____

Erkek Bayan Sınıf _____

Bölüm II. Puan Özeti

Alt Ölçekler	Ham Puan	Standart Puan	% Yüzdele Skalası
Stereotip Davranışlar	<u>33</u>	<u>15</u>	<u>96</u>
İletişim	<u>26</u>	<u>13</u>	<u>86</u>
Sosyal Etkileşim	<u>32</u>	<u>13</u>	<u>86</u>
Standart Puanlar Toplamı		<u>41</u>	
Otistik Bozukluk İndeksi		<u>125</u>	<u>95</u>

Bölüm III. Karar Rehberi

Alt Ölçek Standart Puanı	Otistik Bozukluk İndeksi	Otistik Bozukluk Görülme Olasılığı
7 veya daha yüksek	85 veya daha yüksek	Görülme olasılığı oldukça yüksek
4 - 6	70 - 84	Görülme olasılığı var
1 - 3	69 ve altı	Görülme olasılığı yok

Bölüm IV. Puan Profili

Standart Puan	Alt ölçekler			Otistik Bozukluk İndeksi
	Stereotip Davranışlar	İletişim	Sosyal Etkileşim	
20	*	*	*	153
19	*	*	*	145
18	*	*	*	140
17	*	*	*	135
16	*	*	*	130
15	*	*	*	125
14	*	*	*	120
13	*	*	*	115
12	*	*	*	110
11	*	*	*	105
10	*	*	*	100
9	*	*	*	95
8	*	*	*	90
7	*	*	*	85
6	*	*	*	80
5	*	*	*	75
4	*	*	*	70
3	*	*	*	65
2	*	*	*	60
1	*	*	*	55

Değerli Hasta Yakını (Anne/ Baba) ,

Bu araştırma formu, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji AnaBilim Dalında yürütülmekte olan “3-6 yaş arası Otistik Çocuklarda Uygulamalı Davranış Analizi Yönteminin Stereotipik Davranışlara Etkisi” isimli Yüksek Lisans tezinde kullanılmak üzere hazırlanmıştır.

Onayınızdan sonra sizden alınacak bilgiler üçüncü bir şahıs, kurum ve kuruluşla paylaşılmayacaktır.

Lütfen her soruya size en uygun yanıtı veriniz. Size yöneltilen soruların doğru ya da yanlış cevabı yoktur.

Soruları eksiksiz ve dikkatli bir şekilde cevaplamanız oldukça önemlidir.

Araştırmaya katılım gönüllük esasına dayanmaktadır. Sizden herhangi bir ücret ödemesi talep edilmeyecektir. Bilimsel çalışmaya yapmış olduğunuz katkı için teşekkür ediyorum.

GAMZE YÜCEL

BİRİNCİ BÖLÜM BİLGİ FORMU

1. Hastaya Yakınlığınız:

() Birinci dereceden (Anne-baba, kardeş)

() İkinci dereceden (Akrabalar)

() Diğer (Bakıcı, hayırsever vs.):.....(Lütfen belirtiniz)

İKİNCİ BÖLÜM

GİLLIAM OTİSTİK BOZUKLUK DERECELENDİRME ÖLÇEĞİ

Araştırmanın bu bölümünde, uygulamalı davranış analizi yöntemini alan - almayan otistik çocukların stereotipik davranışlarının kıyaslanması amaçlanmıştır. Aşağıdaki envanter öncüllerinden verilen açıklama eşliğinde çocuğunuza en uygun olanını işaretleyiniz.

Stereotip Davranışlar ile ilgili maddeler: Lütfen her maddeyi puanlamayı unutmayınız ;boş madde bırakmayınız. Eğer değerlendirilen bireye ilişkin herhangi bir maddede hangi seçeneği işaretleyeceğinizden emin olamazsanız işaretlemeyi bireyi 6 saat gözledikten sonra yapınız.	H	i	ç	N	a	d	i	r	e	n	B	a	z	e	n	S	ı	k	l	ı	k	l	a	
1. Göz kontağı kurmaktan kaçınır; göz kontağı kumldugunda gözlerim başka tarafa çevirir.																								
2. Ellerine. nesnelere ya da çevresindeki uyarılara en az 5 saniye gözlerim kaçırmadan bakar.																								
3. Parmaklarım gözlerinin önünde 5 saniye ya da daha fazla süreyle hızla sallar.																								
4. Belirti yiyecekleri yer ve genellikle çoğu insanın yediği yiyecekleri yemeyi reddeder.																								
5. Yenilemeyen nesnelere (örn., insan eli, oyuncaklar ve kitaplar) tadar, emer ya da yemeye çalışır.																								
6. Nesnelere (örn.. insan eli,, saç ve oyuncaklar) koklar.																								
7. Sabit bir şekilde kendi etrafında döner ve/veya daireler çizerek döner.																								

8. Döndürülmek üzere tasarlanmamış nesnelere (örn. tabak fincan ve bardak) döndürür.					
9. Otururken ya da ayaktaiken one ve arkaya doğru sallanır.					
10. Bir yerden bir yere hareket edeceği zaman fıriyarak hızla atılarak. aniden hareket eder.					
11. Yaylanarak yürür (örn. parmak ucuyla yürüme).					
12. Parmaklarını/ellerini yüzünün önünde ya da yanlarda sallar.					
13. Kendini uyarmak amacıyla çok tiz ya da başka sesler çıkarır (örn. iii-iii-iii-iii).					
14. Tokat atar. vumr, ısırma ya da başka yollarla kendini yaralama girişiminde bulunur.					
İletişim ile ilgili maddeler: Lütfen her maddeyi puanlamayı unutmayınız ;boş madde bırakmayınız. Eğer değerlendirilen bireye ilişkin herhangi bir maddede hangi seçeneği işaretleyeceğinizden emin olamazsanız işaretlemeyi bireyi 6 saat gözledikten sonra yapınız.					
15. Sözcükleri işaretlerle ya da sözel olarak tekrarlar (ekolali yapar).					
16. Mevcut dummla ilgili olmayan sözcükleri tekrar eder (örn., daha önce duyduğu sözcükleri tekrar eder ya da 1 dakikadan daha önce duyduğu sözcükleri tekrar eder).					
17. Sözcük ya da sözcük öbeklerini (birkaç sözcük) defalarca tekrar eder.					
18. Tek düze ,duygudan yoksun ya da bozuk ses tonuyla konuşur.					
19. Basit komutlara (örn./ohır", "kalk") uygun olmayan tepkiler verir.					
20. Adı söylenirken başka tarafa bakar ya da adım söyleyen kişiye bakmaz, gözlerini kaçıır.					
21. Elde etmek istediği şey için istekte bulunmaz					
22. Yaşlılarıyla ya da yetişkinlerle sohbet başlatmaz.					
23. "Evet" ve "Hayır" sözcüklerini uygun olmayan biçimlerde kullanır (örn. hoş olmayan bir uyarı isteyip istemediği sorulduğunda "Evet"; sevdiği bir oyuncak ya da etkinlik isteyip istemediği sorulduğunda "Hayır" diyebilir).					
24. Zamirleri uygun olmayan biçimlerde kullanır (örn., "kendisinden ismiyle" ya da "sen" olarak söz eder).					
25. "Ben" sözcüğünü uygun olmayan şekillerde kullanır (örn., "ben" i kendisinden söz etmek için kullanmaz).					
26. Anlamsız sestene (örn., mınUanma) defalarca tekrarlar.					
27. Nesnelere elde etmek için konuşma ya da standart bir işaret dili yerine jest (el-kol hareketleri) kullanır.					
28. Kısa hikaye ya da bir dummla ilgili sorulara uygun olmayan cevaplar verir.					
Sosyal Etkileşim ile ilgili maddeler: Lütfen her maddeyi puanlamayı unutmayınız ;boş madde bırakmayınız. Eğer değerlendirilen bireye ilişkin herhangi bir maddede hangi seçeneği işaretleyeceğinizden emin olamazsanız işaretlemeyi bireyi 6 saat gözledikten sonra yapınız.					
29. Göz temasından kaçınır;biri ona baktığında gözlerini başka yöne çevirir.					
30. Eğlendirildiği, güldürüldüğü ya da övüldüğü zamanlarda heyecansız ya da mutsuz bakar ya da gözlemleri kaçırmadan sabit bir şekilde bakar.					

31. Başkalannın fiziksel temaslarına karşı koyar (örn., sarılma, şefkatle kucaklama, okşama).					
32. Oyun ya da öğrenme etkinükleri sırasında diğer insanları taklit etmesi jstendiğinde ya da gerektiğinde taklit etmez.					
33. Grup içinde soğuk,ilgisiz,çekingen ve içine kapanık davranır.					
34. Nedensiz bir şekilde korkulu. ürkek davranır.					
35. Sıcakkanlı değildir, şefkatli/sıcak tepki vermez (örn., sarılmaz ya da öpmez).					
36. Birisi tanıştındığında ya da geldiğinde o kişiyi görmezden geür (örn.. insanlara doğru dikkatte. anlamlı bakmaz).					
37. Uygun olmayan şekilde güler, kıkırdar, ağlar.					
38. Oyuncak ve nesnelere uygun öünayan sekide kullanır (om.. oyuncak arabaları döndürür. oyuncakları parçalanna ayırır).					
39. Tekrarlayan ve mtin olaylar konusunda ısrarcıdır.					
40. Rutinler degjçtirildjinde tedirgin ya da rahatsız olur.					
41. Komut yiineige verildiğinde ya da istekte bulunulduğunda. (öfke nobetterinin de eşlik edebildiği olumsuz tepkiler verir.					
42. . Nesnelere özenle sıraya dizer ve düzenteren sirasi hozuldugunda tedirgin ya da rahatsız olur.					

BÖLÜK 2 İLETİŞİM

"DİKKAT"

Birey nasıl iletişim kuruyor: Konuşarak İşaretle konuşur Konuşmaz ya da işaret kullanmaz
Eğer birey konuşmuyor, işaret ya da iletişimin diğer biçimlerinden birini kullanmıyorsa, 29. soruya geçiniz.

YÖNERGE: Normal koşullar altında (örn. sıradan günlük etkinliklerde, tanıdık kişilerle birlikte iken, ya da çoğu ortamlarda) gözlemlenize dayanarak değerlendirilen bireyin tipik davranışını en iyi tanımlayan rakamı dairesi içine alınız. Maddeleri seçerken aşağıdaki açıklamaları kullanınız.

Puan	Gözlenme Sıklığı	Açıklama
0	Hiç Gözlenmedi	Birey bu davranışı gündüzü kadar hiç göstermedi.
1	Nadiren Gözlendi	Birey bu davranışı 6 saatlik zaman diliminde 1-2 kez gösterir.
2	Bazen Gözlendi	Birey bu davranışı 6 saatlik zaman diliminde 3-4 kez gösterir.
3	Sıklıkla Gözlendi	Birey bu davranışı 6 saatlik zaman diliminde en az 5-6 kez gösterir.

Lütfen her maddeyi puanlamayı unutmayın; boş madde bırakmayın. Eğer değerlendirilen bireye ilişkin herhangi bir maddede hangi seçeneği işaretleyeceğinizi emin olamazsanız işaretlemeyi bireyi 6 saat gözledikten sonra yapınız.

"LÜTFEN BÖŞ MADDE BIRAKMAYINIZ"

İLETİŞİM İLE İLGİLİ MADDELER

	Hiç Gözlenmedi	Nadiren Gözlendi	Bazen Gözlendi	Sıklıkla Gözlendi
15. Sözcükleri işaretle ya da sözlü olarak tekrarlar (tekolali yapar).	0	1	2	3
16. Mevcut durumda ilgili olmayan sözcükleri tekrar eder (örn., daha önce duyduğu sözcükleri tekrar eder ya da 1 dakikadan daha önce duyduğu sözcükleri tekrar eder).	0	1	2	3
17. Sözcük ya da sözcük öbeklerini (birkaç sözcük) defalarca tekrar eder.	0	1	2	3
18. Tek düze, duygudan yoksun ya da bozuk ses tonuyla konuşur.	0	1	2	3
19. Basit komutlara (örn., "otur", "kal") uygun olmayan tepkiler verir.	0	1	2	3
20. Adı söylendiğinde başka tarafa bakar ya da adını söyleyen kişiye bakmaz, gözlerini kaçırır.	0	1	2	3
21. Elde etmek istediği şey için iletide bulunmaz.	0	1	2	3
22. Yaşlarıyla ya da yetişkinlerle sohbet başlatmaz.	0	1	2	3
23. "Evet" ve "Hayır" sözcüklerini uygun olmayan biçimlerde kullanır (örn., hoş olmayan bir uyarıyı istediği sorulduğunda "Evet"; sevdiği bir oyuncak ya da etkinliği istediği sorulduğunda "Hayır" diyebilir).	0	1	2	3
24. Zamirleri uygun olmayan biçimlerde kullanır (örn., "kendisinden" "ismiyle" ya da "sen" olarak söz eder).	0	1	2	3
25. "Ben" sözcüğünü uygun olmayan şekillerde kullanır (örn., "ben" i kendisinden söz etmek için kullanmaz).	0	1	2	3
26. Anlamsız sesleri (örn., mırıldanma) defalarca tekrarlar.	0	1	2	3
27. Nesnelere elde etmek için konuşma ya da standart bir işaret dili yerine jest-te-kol, vücut hareketleri kullanır.	0	1	2	3
28. Kısa hikaye ya da bir duruma ilgili sorulara uygun olmayan cevaplar verir.	0	1	2	3

Toplam 0 2 2 3
İletişim Toplam Ham Puan 18

YENİLENEBİLİR SOSYAL ETKİLEŞİM

YANERDE: Normal koşullar altında (örn. sıradan günlük etkinliklerde, tanıdık kişilerle birlikte iken, ya da çeşitli ortamlarda) gözlemlerinize dayanarak değerlendirilen bireyin tipik davranışını en iyi tanımlayan rakamı daire içine alınız. Maddeleri seçerken aşağıdaki açıklamaları kullanınız.

Puan	Gözlenme Sıklığı	Açıklama
0	Hiç Gözlenmedi	Birey bu davranış şimdye kadar hiç göstermedi.
1	Nadiren Gözlendi	Birey bu davranış 6 saatlik zaman diliminde 1-2 kez gösterir.
2	Bazen Gözlendi	Birey bu davranış 6 saatlik zaman diliminde 3-4 kez gösterir.
3	Sıklıkla Gözlendi	Birey bu davranış 6 saatlik zaman diliminde en az 5-6 kez gösterir.

Lütfen her maddeyi puanlamayı unutmayınız. Boş madde bırakmayınız. Eğer değerlendirdiğiniz bireye ilişkin herhangi bir maddede hangi seçeneği işaretleyeceğinizi bilmiyorsanız işaretlemeyi bireyi 6 saat gözledikten sonra yapınız.

LÜTFEN BOŞ MADDE BIRAKMAYINIZ!

SOSYAL ETKİLEŞİM İLE İLGİLİ MADDELER

	Hiç Gözlenmedi	Nadiren Gözlendi	Bazen Gözlendi	Sıklıkla Gözlendi
29. Göz kontağından kaçınır; biri ona bakıldığında gözlerini başka tarafa çevirir.	0	1	2	3
30. Eğlendirildiği, güldürüldüğü ya da övüldüğü zamanlarda heyecansız ya da mutsuz bakar ya da gözlerini kaçırmadan sabit bir şekilde bakar.	0	1	2	3
31. Başkalarının fiziksel temaslarına karşı koyar (örn., sarılma, şefkatle kucaklama, okşama).	0	1	2	3
32. Oyun ya da öğrenme etkinlikleri sırasında diğer insanları taklit etmesi istendiğinde ya da gerektiğinde taklit etmez.	0	1	2	3
33. Grup içinde soğuk, ilgisiz, çekingen ve içine kapanık davranır.	0	1	2	3
34. Nedensiz bir şekilde korkulu, ürkek davranır.	0	1	2	3
35. Sıcakkanlı değildir, şefkatli/sıcak tepki vermez (örn., sarılmaz ya da lipmez).	0	1	2	3
36. Birisi tanışıldığında ya da geldiğinde o kişiyi görmezden gelir (örn., insanlara doğru dikkatle, anlamlı bakmaz).	0	1	2	3
37. Uygun olmayan şekilde güler, kırdırır, ağlar.	0	1	2	3
38. Oyuncak ve nesneleri uygun olmayan şekilde kullanır (örn., oyuncak arabaları döndürür, oyuncakları parçalarına ayırır).	0	1	2	3
39. Tekrarlayan ve rutin olaylar konusunda ısrarcıdır.	0	1	2	3
40. Rutinler değiştirildiğinde tedirgin ya da rahatsız olur.	0	1	2	3
41. Komut yönerge verildiğinde ya da istekte bulunulduğunda, öfke nöbetlerinin de eşlik edebildiği olumsuz tepkiler verir.	0	1	2	3
42. Nesneleri özenle sıraya dizer ve düzenler; sırası bozulduğunda tedirgin ya da rahatsız olur.	0	1	2	3
Toplam	0	5	6	6
Sosyal Etkileşim Toplam Ram Puan				15

Ölçüm V. Ölçek Maddelerinin Puanlanması
ALTÖLÇEK 1. STEREOTİP DAVRANIŞLAR

YÖNERGE: Normal koşullar altında iken, sıradan günlük etkinliklerde, tanıdık kişilerle birlikte iken, ya da çoğu ortamlardaki gözlemlerinize dayanarak değerlendirilen bireyin tipik davranışın en iyi tanımlayan rakamı dairesine yazınız. Maddeleri seçerken aşağıdaki açıklamaları kullanınız.

Puan	Görülme Sıklığı	Açıklama
0	Hiç Görülmedi	Birey bu davranış gündüz kadar hiç göstermedi.
1	Nadiren Görüldü	Birey bu davranış 6 saatlik zaman diliminde 1-2 kez gösterir.
2	Bazen Görüldü	Birey bu davranış 6 saatlik zaman diliminde 3-4 kez gösterir.
3	Sıklıkla Görüldü	Birey bu davranış 6 saatlik zaman diliminde en az 5-6 kez gösterir.

Lütfen her maddeyi puanlamayı unutmayınız. Bos madde bırakmayınız. Eğer değerlendirilen bireye ilişkin herhangi bir maddede hangi seçeneği işaretleyeceğinizi emin olamazsanız işaretlemeyi bireyi 6 saat gözledikten sonra yapınız.

1. ÜFEN BOS MADDE BIRAKMAYINIZ

STEREOTİP DAVRANIŞLAR İLE İLGİLİ MADDELER

	Hiç Görülmedi	Nadiren Görüldü	Bazen Görüldü	Sıklıkla Görüldü
1. Göz kontağı kurmaktan kaçınır, göz kontağı kurulduğunda gözlerini başka tarafa çevirir.	0	1	2	3
2. Ellerine, nesnelere ya da çevresindeki uyarılara en az 5 saniye gözlerini kaçırmadan bakar.	0	1	2	3
3. Parmaklarını gözlerinin önünde 5 saniye ya da daha fazla süreyle hızla sallar.	0	1	2	3
4. Belirli yiyecekleri yer ve genellikle çoğu insanın yediği yiyecekleri yemeyi reddeder.	0	1	2	3
5. Yenilemeyen nesnelere (örn., insan eli, oyuncaklar ve kitaplar) tadar, emer ya da yemeye çalışır.	0	1	2	3
6. Nesnelere (örn., insan eli, saç ve oyuncakları) koklar.	0	1	2	3
7. Sabit bir şekilde kendi etrafında döner ve/veya daireler çizerek döner.	0	1	2	3
8. Döndürülmek üzere tasarlanmamış nesnelere (örn., tabak, fincan ve bardak) döndürür.	0	1	2	3
9. Otururken ya da ayakta iken öne ve arkaya doğru sallanır.	0	1	2	3
10. Bir yerden bir yere hareket edeceği zaman fırlayarak, hızla atılarak, aniden hareket eder.	0	1	2	3
11. Yalınarak yürür (örn., parmak ucunda yürüme).	0	1	2	3
12. Parmaklarını/ellerini yüzünün önünde ya da yanlarda sallar.	0	1	2	3
13. Kendini uyarmak amacıyla çok tiz ya da başka sesler çıkarır (örn., iii-iii-iii).	0	1	2	3
14. Tokat atar, vurur, ısırır ya da başka yollarla kendini yaralama girişiminde bulunur.	0	1	2	3

Toplam 0 + 3 + 4 + 2 = 7
Stereotip Davranışlar Toplam Ham Puan 7

Bölüm VI. Ebeveyn Görüşmesi

YÖNERGE: Bu bölüm bireyin ebeveynleri ya da birey ile sürekli doğrudan iletişimi olan, bireye bakan diğer kişiler tarafından doldurulmalıdır. Her soruya "EVET" ya da "HAYIR" diye cevap verilmelidir.

"LÜTFEN HER SORUYU CEVAPLADIRINIZ"

Sosyal Etkileşimde Gecikmeler:

Evet	Hayır	Yaşamın ilk 3 yılında, çocuk.
☒	☐	a. Ebeveyn kucağa alma girişiminde bulunduğu zaman ya da kaldırılmak için hazırlar mıydı?
☒	☐	b. Yatığında, oyun alanında ya da başka bir alanda yanında kimse olmadığında tedirgin/rahatsız olur ya da ağlar mıydı?
☒	☐	c. Kucağa alındığında/kucağa tutulduğunda tedirgin olur ya da ağlar mıydı?
☒	☐	d. Bir yetişkinin kucağından diğerinin kucağına verildiğinde tedirgin olur ya da ağlar mıydı?
☒	☐	e. Aile üyelerinin kabildiği grup etkinliklerine (örn. TV seyretme) katılma girişiminde bulunur muydu?

Sosyal İletişimde Dilin Kullanımına İlişkin Gecikmeler:

Evet	Hayır	Yaşamın ilk 3 yılında, çocuk.
☐	☒	a. 16 aylık olana kadar tek sözcükleri kullanır mıydı?
☐	☒	b. 2 yaşına kadar anlamlı, iletişimsel sözcük öbekleri (örn. "baba alta", "anne çis", "baba tep") kullanır mıydı?
☐	☒	c. Dil gelişimi açısından normal gelişiyor muydu? (örn. Güldürme, babıldama ve kesintisiz konuşma)
☐	☒	d. Yönergeleri takip ediyor muydu? (örn. bir şey yapması söylendiğinde ne yapacağını anlar görünüyor muydu?)
☐	☒	e. Normal bir işitmeye sahip gibi görünüyör müydü?

Sosyal Etkileşimde Normal Olmayan İşlevler:

Evet	Hayır	Yaşamın ilk 3 yılında, çocuk.
☐	☒	a. Ebeveyn ya da kardeşi kendisiyle oynamadığında ya da ona gülmesinde onlara gülür müydü?
☐	☒	b. Yaşamın ilk yılında tanımadığı kişiler kendisine yaklaştığında ağlar mıydı?
☐	☒	c. 3 yaşından önce taklit oyunlarına kabir müydü? (örn. te-e oyunu)
☐	☒	d. Diğer insanlara kapalı ve kendi dünyasındaymiş gibi görünür müydü?
☐	☒	e. Başkalarıyla birlikte olabileceksen, zamanının büyük bir kısmını yalnız başına geçirir müydü?

Sosyal İletişimde Dilin Kullanımına İlişkin Normal Olmayan İşlevler:

Evet	Hayır	Yaşamın ilk 3 yılında, çocuk.
☐	☒	a. Adı söylendiğinde tepki verir müydü? (örn. adını söyleyen kişiye döner ya dabakar müydü?)
☐	☒	b. İsteğini konuşarak ya da jestlerle ifade eder müydü?
☐	☒	c. Basit yönergeleri izler müydü? (örn. "buraya gel", "sarı bana", "baş-baş yap", "el sallı")
☐	☒	d. Bir şey yapması söylendiğinde ne yapacağını anlar görünüyor muydu?
☐	☒	e. Ebeveyni ya da kardeşi üzgün olduğunda ya da ağladığında, (yüz ifadesi) ile endişesi belli eder müydü?

Sembolik ya da Hayali Oyunlarda Normal Olmayan İşlevler:

Evet	Hayır	Yaşamın ilk 3 yılında, çocuk.
☐	☒	a. Hayali oyunlar oynar mıydı? (örn. oyuncak bebek ya da hayvanlarla uygun şekilde oynar mıydı?)
☐	☒	b. Oyun oynarken başka biriyimş gibi oynar mıydı? (örn. anneyimş, babayımş ya da süper bir kahramanmış gibi)
☐	☒	c. Bir nesneyi başka bir şeymiş gibi kullanır mıydı? (örn. süpürge sapını iki bacağına arasına alarak ata biniyormuş gibi yapar mıydı?)
☐	☒	d. Hayali hayvan ya da arkadaşı varmış gibi yapar mıydı?
☐	☒	e. Oyuncak bebekleriyle sanki gerçek kişilermiş gibi oynar mıydı?

Bölüm VI'min amacı değerlendirilen bireyin DSM-IV-TR tanı kriterlerini karşılayıp karşılanmadığına rapor etmektir. Eğer yukarıdaki sorulardan herhangi birine "HAYIR" cevabı veriliyorsa ya da normal olmayan işlevle bulunuş kriterini karşılamış demektir.

ÖZGEÇMİŞ

1984 yılında Gaziantep' de doğdum. 2010 yılında İstanbul Arel Üniversitesi Çocuk Gelişimi bölümünü, 2013 yılında Anadolu Üniversitesi Okul Öncesi Öğretmenliği bölümünü bitirdim. Ardından Beykent Üniversitesi Klinik Psikoloji Tezli Yüksek bölümüne kabul edildim. Birçok rehabilitasyon merkezi ve danışmanlık merkezinde müdürlük başta olmak üzere görev yaptım. Meslek hayatımda 10. Yılı bitirdim.

